

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 50.

Lördagen den 2 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 25—28 ävensom andra särskilda utskottets utlåtande nr 5.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egenomar.

På framställning av herr talmannen beslöts, att förevarande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis, dock att punkterna 1—19 skulle behandlas i ett sammanhang.

Vid sedermera i enlighet härmed skedd föredragning bifölls vad utskottet i nu ifrågakvarande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en extra tjänsteman hos lantbruksstyrelsen samt till jordbrukskonsulenter och jordförmedlingsbyråer,

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statsbidrag till lantbruksskolor ävensom två i ämnet väckta motioner,

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor ävensom tre i ämnet väckta motioner, samt

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ökat arbetsbiträde hos lantmäteristyrelsen,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Anslag till
lantbruksinsti-
tuten vid
Ultuna och
Alnarp m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksinstitutet vid Ultuna samt lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp ävensom en i ämnet väckt motion.

I anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, nr 304, och en av herr *Linders* inom andra kammaren väckt motion, nr 478, hade utskottet i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) *dels* godkänna av chefen för jordbruksdepartementet framlagda förslag till stater för lantbruksinstitutet vid Ultuna samt för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp, att tillämpas från och med år 1918, ävensom av departementschefen föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i dessa stater för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningar;

dels förklara, att den, som med eller efter ingången av år 1918 tillträdde ordinarie befattning å någon av dessa stater, skulle vara pliktig att underkasta sig de för avlöningsförmånernas åtnjutande fastställda villkor och bestämmelser samt att den innehavare av ordinarie befattning vid något av instituten, vilken icke före den 1 december 1917 anmälde, att han ville övergå till den nya staten och underkasta sig de för åtnjutande av avlöningsförmåner enligt densamma stadgade villkor och bestämmelser, och vilken ej heller kunde lagligen därtill förbindas, skulle varda bibehållen vid de enligt dittills gällande ordinarie stat honom tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom;

dels, höja ej mindre det under anslagstiteln: undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanärningar under nionde huvudtiteln upptagna anslag till lantbruksinstitutet vid Ultuna från 74,300 kronor med 18,050 kronor till 92,350 kronor än även det under samma anslagstitel upptagna anslag till lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp från 86,900 kronor med 25,900 kronor till 112,800 kronor;

dels ock å extra stat för år 1918 under nionde huvudtiteln såsom förslagsanslag, högst, anvisa för bestridande av vissa kostnader för bränsle m. m. vid lantbruksinstitutet vid Ultuna 3,700 kronor samt för enahanda ändamål vid lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp 7,550 kronor,

b) medgiva, att lektorn vid lantbruksinstitutet vid Ultuna P. E. Ullberg, om han utnämndes att från och med den nya statens ikraftträdande vara professor vid institutet, finge för erhållande av ålders-tillägg till lönen tillgodoräknas jämväl den tid, varunder han innehaft adjunktstjänst vid samma institut.

Herr P e r s: Herr talman! Jag har endast en liten justering att föreslå i fråga om den sista punkten, punkt b, i själva klämman här. Det är så, att lektorn vid lantbruksinstitutet vid Ultuna, P. E. Ull-

berg har på grund av framställning från en motionär och efter prövning i övrigt blivit tillerkänd rätt att få tillräkna sig ålderstillägg för den tid, som han varit anställd vid institutet såsom adjunkt, men för övriga befattningshavare där har den tid de få tillgodoräkna sig av sin föregående tjänstgöring som lärare vid institutet inskränkts till 10 år. I fråga om Ullberg har detta icke iakttagits. Emellertid har uppmärksamheten fästis härpå och i andra kammaren en hemställan framställt och vunnit bifall om en justering i denna riktning. Det är alltså för att kamrarna måtte komma till lika beslut som jag gör detta yrkande på samma gång som jag nämner, att detta ej har någon reell betydelse, utan att saken i realiteten är densamma för honom såväl som för övriga befattningshavare. Men det bör i alla fall rättas. Punkten b skulle i så fall lyda: »medgiva, att lektorn vid lantbruksinstitutet vid Ultuna, P. E. Ullberg, om han utnämnes att från och med den nya statens ikraftträdande vara professor vid institutet, må för erhållande av ålderstillägg till lönen tillgodoräknas jämväl den tid, varunder han omedelbart före nämnda tidpunkt innehåft ordinarie lärarebefattning vid institutet, i vad denna tid överstiger 10 år.»

Anslag till
lantbruksinsti-
tuten vid
Ultuna och
Alnarp m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr tal-
mannen i avseende på nu föredragna utlåtande annat yrkande ej före-
kommit än, av herr *Pers*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med
den ändring i mom. b), att slufet erhöles följande lydelse: »tid,
varunder han omedelbart före nämnda tidpunkt innehåft ordinarie
lärarebefattning vid institutet, i vad denna tid överstiger tio år».

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet
hemställt samt vidare på bifall till herr *Pers*' yrkande; och för-
klarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 105, i anled-
ning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till aktie-
bolaget Porjus' smältverk av rätt att inom utmålet Valerius å
Luossavaara malmfält bryta viss mängd malm ävensom två i ämnet
väckta motioner.

Om upplåtande
av rätt till
viss malmbryt-
ning vid
Luossavaara.

Ifrågavarande motioner hade avgivits, den ena, nr 140, inom
första kammaren av herr *Asplund* och den andra, nr 441, inom andra
kammaren av herr *Hage*.

I herr *Asplunds* motion hade hemställts, att riksdagen ville i
anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, nr 202,

dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge till aktiebolaget Porjus'
smältverk upplåta rätt att inom utmålet Valerius i Luossavaara
malmfält bryta intill 10,000 ton kvarts och kvartshaltig järnmalm,
dock ej för tid efter utgången av år 1920, samt på de villkor, som
i propositionen angivits, med den förändring, att upplåtelsen skulle

Om upplåtande
av rätt till
viss malmbryt-
ning vid
Luossavaara.
(Forts.)

på en gång kunna ske för hela ifrågavarande tid eller, om detta ej kunde bifallas, att bolaget skulle äga rätt att avhämta den inom medgiven tid lösbrutna kvartsen och malmen inom utgången av år 1920; samt

dels förklara, att Kungl. Maj:t skulle äga rätt:

dels att utan riksdagens hörande, under iakttagande av de bestämmelser, som gjorts uti mellan staten och Luossavaara-Kiiruna-vaara aktiebolag med flera år 1907 träffad överenskommelse angående statens dispositionsrätt till Luossavaara malmfält, intill utgången av år 1937 låta enskilda personer eller bolag, på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes bryta, eller genom statsorgan eller annorledes för statens räkning bryta och för förädling inom landet försälja malm från Luossavaara;

dels att till anläggning för gruvdrift å Luossavaara använda vid försäljning därifrån av malm eller andra, icke inmutningsbara ämnen influtna medel.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt de av herrar Asplund och Hage i ämnet väckta motioner medgiva, att på de villkor, som av Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder bestämdes, finge till aktiebolaget Porjus' smältverk upplåtas rätt att inom utmålet Valerius å Luossavaara malmfält bryta intill 10,000 ton kvarts och kvartshaltig järnmalm, dock ej för tid efter utgången av år 1920 med rätt för bolaget att inom utgången av nämnda tid avhämta den inom medgiven tid lösbrutna kvantiteten kvarts och järnmalm.

2) att förevarande motioner, i vad de icke blivit besvarade igenom vad utskottet förut hemställt, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr A s p l u n d: Herr greve och talman! Då frågan, huruvida Kungl. Maj:t bör tillerkännas rätt att utan riksdagens vidare hörande bryta eller låta bryta och försälja malm från Luossavaara, icke har annat sammanhang med nu föreliggande proposition, än att ett rätt och slätt bifall till denna måste komma att verka prejudicierande mot denna Kungl. Maj:ts ifrågasatta rätt, är det mycket naturligt, att utskottet icke ansett sig böra taga ställning till denna fråga, så mycket mindre som den långt framskridna tiden av riksdagen tydligen icke medger den mera ingående prövning, som måste anställas, då utredningen framlagts av enskild motionär. Jag är emellertid utskottet tacksam för dess välvilliga uttalande, »att, därest Kungl. Maj:t skulle finna, att för ifrågavarande fyndigheters rationella utnyttjande ett sådant medgivande är erforderligt, Kungl. Maj:t icke skall underlåta att till riksdagen göra framställning i ämnet». Jag skall icke heller här framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag utan inskränka mig till att i allra största korthet

söka framhålla den stora betydelse ett snabbt initiativ i saken från Kungl. Maj:ts sida skulle hava i fråga om tillgodoseendet av en del av de för närvarande mest trängande behoven på råvaror för några av våra viktigaste förnödenheter.

*Om upplåtande
av rätt till
viss malmbryt-
ning vid
Luossavaara.
(Forts.)*

Såsom redan framhållits bland annat i en av nuvarande utrikesministern framburen motion, som undertecknats av andra kammarens hela högerparti, förefinnas alltsedan krigets utbrott stora svårigheter att tillgodose det svenska jordbrukets behov av konstgödselämnen, i främsta rummet fosforsyregödselmedel. Dessa ha hittills uteslutande tillverkats av utländska råfosfater, vilkas erhållande utifrån numera blivit ytterligt försvårat. Närmast med anledning av en i februari 1917 från Skånska superfosfat- och svavelsyrefabriksaktiebolaget till statens industrikommission inkommen ansökan om erhållande av inhemska råfosfat från statens norrländska malmfyndigheter för omedelbar fosfattillverkning vid bolagets redan färdiga fabriker, har också jordbruksutskottet gjort ett redan av riksdagen enhälligt godkänt uttalande »att Kungl. Maj:tt icke läser underlåta att taga under övervägande, huruvida och i vad mån råemnen må kunna från fyndigheter, varöver staten äger att bestämma, tillhandahållas för framställning av sådana gödselmedel».

Av till statens disposition stående malmfyndigheter är Luossavaara den enda, som ligger så till, att den kan omedelbart tagas i bruk för sådant ändamål. Den fosforrikaste delen av detta malmfält ligger nämligen på endast 800 å 1,000 meters avstånd från malmbangården i Kiruna och fordrar för sitt exploaterande endast anläggande av ett stäckspår av några hundra meters längd och en rutschbana med lastkaj. Anställda laboratorieförsök, som refereras i den med anledning av ifrågavarande proposition väckta motionen nr 140, hava givit vid handen, att denna malmkvantitet vid finkrossning och därpå följande anrikning torde giva en järnrik slig med några tiondedels % fosfor samt ett som råfosfat värderikt avfall med 25 å 30 % fosforsyra. Om nödiga åtgärder för utnyttjande av denna tillgång omedelbart företoges, skulle helt visst en mycket stor del av den betänkliga brist på råfosfater, som för närvarande råder i landet, kunna snart nog afhjälpas. Den efter fosforsyrans tillgodogörande återstående järnmalmsligen skulle jämte den mindre fosforrika malmen, kunna delvis finna användning vid det nyss igångsatta smältverket i Porjus, som också ingått med underdånig ansökan om att erhålla sådan malm från Luossavaara för omedelbar tillverkning av gjuteritackjärn, vilket vi hittills under kriget endast med stora svårigheter kunnat erhålla utifrån i tillräcklig mängd. Då till denna produktion kan till större delen användas kolstybb i stället för kol, har densamma även stor betydelse ur bränslehusållningssynpunkt.

Slutligen föreligger ju sedan mars månad en annan underdånig ansökan från samma smältverk att under en längre tid framåt erhålla 50,000 ton malm årligen av olika i Luossavaara förekommande kvaliteter, efter vilkens bifallande ytterligare några masugnar, var till kraft från Porjus redan disponeras av smältverket, omedelbart

Om upplåtande
av rätt till
viss malmbryt-
ning vid
Luossavaara.
Forts.)

skulle komma att uppföras och kunna igångsättas under förra hälften av 1918.

Den myckna slig, som likväl skulle erhållas vid tillgodogörandet av fosforsyran i den fosforrikaste malmen, utöver den, som kan vinna avsättning vid Porjus smältverk, skulle om staten erhöle exporträtt för sina egna fyndigheter för sådan malm, som ej kan förbrukas vid svenska järnverk — och denna rätt torde kunna göras till förbehåll för begärt medgivande om ökning av malmexporten från Grängesberg — denna slig jämte annan lösbruten malm av samma kvalitet skulle, säger jag, sannolikt kunna användas som kompensations till export i stället för den fosforrena malm och slig, som i alljämt ökad omfattning huvudsakligen av utländska bolag exporteras från gruvor i hjärtat av Bergslagen till av alla erkänt stor skada för den mellan-svenska järnhanteringen, vars framtidsreserver därigenom uttömmas till förmån för utländska konkurrenter i kvalitetstillverkning.

Vid ett genomförande av dessa önskemål torde man kunna påräkna en årlig avsättning av Luossavaara-malm redan från nästa år på minst 300,000 ton, vilket skulle tillföra statskassan en årlig nettovinst av minst halvannan miljon kronor.

Slutligen skulle igångsättande av gruvbrytning i Luossavaara avhjälpa de värsta, allt sedan krigets början rådande svårigheterna för det stora gruvsamhället i Kiruna. På grund av svårigheterna för malmexport över Narvik har nämligen arbetareantalet i gruvorna i Kirunaavaara, oaktat minskat antal arbetsdagar per vecka, måst inskränkas enligt uppgift med 500 à 600 man, och torde även efter kriget icke på långt när komma att uppgå till sin förutvarande storlek, sedan elektriska malmlastningsskopor i stort antal numera införts. För närvarande stå icke mindre än 400 rum tomma uti det förr så trångboddä samhället.

Under återopande av här anförda omständigheter tillåter jag mig därför rikta en vördsam vädjan till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet om ett omedelbart initiativ för igångsättande av gruvdrift i Luosa Luossavaara.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Om upplåtande
av lägenheter
m. m. från
Kungsörs
kungsladugård.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län ävensom tre i ämnet väckta motioner.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, nr 265, hade utskottet till behandling förehått tre inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner nämligen

dels nr 150 i första kammaren av herr *Hult* m. fl. och nr 451 i andra kammaren av herr *Janson* i Kungsör m. fl., lika lydande, vari hemställtts att riksdagen ville besluta, att, vid bifall till Kungl.

Maj:ts proposition nr 265 angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård, ytterligare följande lägenheter å Kungsörs södra kungsladugård måtte var för sig upplåtas med det område, som angivits i det i den kungl. propositionen intagna statsrådsprotokollet samt på enahanda grunder och villkor, som Kungl. Maj:t föreslagit för upplåtande av i kungl. propositionen omfördälda lägenheter, nämligen:

Om upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.
(Forts.)

Kungsörstorpen nr 6, 7 a—7 h, 8—16, 45, 50, 70, 71 a, 71 bc, 72 a, 72 b, 72 c och 73, backstugulägenheterna B 5, 6, 9—11, 13 a, 13 b, 13 c, 16, 20, 22, 34, 48, 49, 50 och 51.

dels ock nr 456 i andra kammaren av herr *Janson* i Kungsör, vari hemställt, att, vid bifall till den kungl. propositionen i fråga om upplåtande av Stallmästarhagen till Kungsörs köping, den föreslagna bestämmelsen att köpeskillingen ej finge understiga 80,100 kronor måtte utgå.

Utskottet hade i nu ifrågavarande utlåtande på angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) med avslag å herr *Jansons* i Kungsör i ämnet väckta motion nr 456 samt med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning medgiva,

a) att *dels* de å Kungsörs södra kungsladugård om $9\frac{7}{16}$ mantal i Kung Karls socken av Västmanlands län belägna Kungsörstorpen nr 17a, 17b, 18a, 18b, 19a, 19b, 20a, 20b, 21a, 21b, 77, 78a, 78b, 79a, 79b, 80a, 80b, 81, 82, 83a, 83b, 84, 85, 86 med 83c, 87, 88, 89, 90a, 90b, 91a, 91b, och 91c samt de å Kungsörs norra kungsladugård om $11\frac{5}{38}$ mantal i Kung Barkarö socken av nämnda län belägna Kungsörstorpen nr 3 och 4 även benämnda Ruttorpen nr 2 och 1 och betecknade å den i ärendet åberopade kartan över denna kungsladugård med T28 och T27, *dels* backstugulägenheterna B4, B18, B46, B52—B55, *dels* lägenhetsområdena å södra kungsladugården T34—T39 och T46, *dels* ock de med T1—T7 samt T23—T26 betecknade lägenhetsområdena å norra kungsladugården finge var för sig med i statsrådsprotokollet angivet område från egendomen upplåtas enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar;

b) att den till Kungsörs södra kungsladugård hörande Stallmästarhagen finge med det av uppskattningsnämnden angivna område försäljas till Kungsörs köping mot köpeskillning, som på köpingens bekostnad bestämdes i den ordning, som gällande förordning argående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov stadgade, med iakttagande därvid, att köpeskillingen ej finge understiga 80,100 kronor, samt under villkor i övrigt att köpeskillingen skulle vid tillträdet kontant inbetalas till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet och att köpingen skulle ensam vidkännas de med områdets avskiljande samt med lagfart å fånget förenade kostnader;

2) i anledning av herr *Hults* m. fl. motion nr 150 och herr *Jansons* i Kungsör motion nr 451, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning rörande de i dessa motioner angivna

Om upplåtande
av lägenheter
m. m. från
Kungsörs
kungsladu-
gård.
(Forts.)

lägenheter med beaktande av här ovan angivna synpunkter samt för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag rörande upplåtande av dessa lägenheter.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *Öberg*, som yrkat bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Herr *Pers*: Herr talman! Det här är ej precis någon rolig fråga. Det är tvärtom en ganska tråkig historia, men den är av den beskaffenhet, att jag måste taga kammarens tid i anspråk några ögonblick för att relatera de omständigheter, som det är fråga om. Det är ett 70-tal lägenhetsinnehavare i Kungsör, som under en lång följd av år — jag tror, att det är 9 år — ha sökt att komma ur den hoveriskyldighet, om man så får kalla den, som de stå i till arrendatorn av Kungsörs kungsladugård. Dessa lägenhetsinnehavares strävan och arbete resulterade år 1914 i en proposition från Kungl. Maj:t, vari ett friköpande ställdes i utsikt. Det visade sig emellertid, att ärendet var mindre väl tillrättalagt, för att begagna ett milt uttryck. Det var en mycket stor tomtförsäljning planerad, men denna var ej väl utarbetad, utan utskottet fann sig föranlåtet att hemställa om avslag å propositionen och om ny utredning i ärendet. Denna nya utredning föreligger nu, men resultatet för lägenhetsinnehavarna är ganska nedslående. Det föreslås, 30 av de 73 lägenheterna skulle få friköpas, men 43 skulle fortfarande stanna uti sin hoveriskyldighet till arrendatorn. Såsom skäl för detta åberopar utskottet, att dessa lägenheter beröras av den stadsplan, som är under utarbetande för Kungsörs köping. Jag vill i fråga om detta säga, att om man vid utredningen hade bemödat sig i någon ringa mån om att påskynda stadsplanens ordnande för köpingen, så hade det på dessa tre år bort komma till ett positivt resultat, men utredningen har skötts uteslutande formellt, och därför har man nu denna lilla hake att hänga upp hela frågan på. Nu vill utskottet ha en ny utredning snarast möjligt för att få ett beslut rörande de resterande 43 lägenheterna, men vad betyder en utredning eller ett förslag »snarast möjligt»? Jag föreställer mig, att med den erfarenhet vi ha av dessa ärendens behandling, så betyder det ett uppskov på ytterligare tre år, och när ärendet då på nytt föreligger, är det mycket sannolikt, att man kan göra samma formella invändningar som nu. Under tiden få lägenhetsinnehavarna sitta i sin dagsverksskyldighet och förbittra sig över att ej de, liksom andra lägenhetsinnehavare i samma ställning, ha kunnat komma till det resultat, att de blivit fria från dagsverksskyldigheten och beroendet av kungsladugården. Det är alldeles riktigt, när utskottet stöder sig på vissa riksdagens uttalanden 1914 angående vissa regler för tomtförsäljningar från kronans egendom. Det är riktigt, när det gäller vanliga tomtförsäljningar, men det är knappast riktigt, när det är fråga om dessa lägenhetsinnehavare, som till stor del besitta sina lägenheter med evärdlig besittningsrätt och därför kunna anses inneha sina små lägenheter med en säkerhet, som gränssar till äganderätt. Under sådana förhållanden ha vi ju lagar och

författningar, som göra, att en stadsplan kan läggas till rätta. Den kan mycket väl läggas till rätta i fråga om personer, som ha sina innehav med full äganderätt, och samma regler kunna naturligtvis användas i fråga om dem, som ha dem med besittningsrätt. Skälet för att tillbakavisa dessa 43 lägenhetsinnehavares begäran är sålunda enligt min uppfattning ej tillfyllest, utan man hade kunnat låta dem komma bland de till försäljning föreslagna och låtit stadsplaneregleringen sedan reda sig efter samma regler som när det är fråga om mark, som innehas med full äganderätt. Jag skulle gärna varit med om ett uppskov, låt oss säga på ett år, om jag blott varit förvissad om, att utredningen komme att ledas så, att det verkligen bleve ett resultat, men då jag alldeles ej är övertygad därom och när jag i det fallet har erfarenheten till grund, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Hults m. fl. motion, som innebär, att de 43 övriga lägenhetsinnehavarna skulle få följa med och lösa ut sig ifrån beroendet av kronan. Ärendet är fullkomligt utrett, och det är ingenting som hindrar, att riksdagen fattar ett sådant beslut.

*Om upplåtande
av lägenheter
m. m. från
Kungsörs
kungsladugård.
(Forts.)*

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! Denna fråga är onekligen en av de mest trassliga frågor, som åtminstone jordbruksutskottet haft till behandling. Om vi skulle försöka gå i detalj, så tror jag, att det skulle taga flera timmar. Utskottet har emellertid försökt att skaffa sig klarhet rörande denna fråga, och utskottets medlemmar ha besökt platsen och under intresserad ledning sett hur saken ligger, och på grund av vad de på platsen inhämtat och vad de inhämtat i handlingarna, har utskottet kommit till det resultat, vartill det kommit. Med hänsyn till, vad den siste ärade talaren yttrade, ber jag att få säga, att det ej är meningen att förvägra dessa torpare att få komma till det oberoende, som de eftersträva och som den ärade talaren förordade, utan det är endast meningen, att frågan skall något uppskjutas för att få ytterligare utredning och klarläggande i samband med de stadsplaneförhållanden, som där hålla på att ordnas, och under sådana förhållanden ber jag kammaren om ursäkt, att jag ej går vidare utan helt enkelt yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hult: Herr talman, mina herrar! Jag kan i huvudsak ansluta mig till vad herr Pers nyss anförde i den föreliggande frågan, men jag skall därjämte be att få peka på en sak, som utskottet framhållit i sitt betänkande och som gör, att jag ej kan endast inskränka mig till att instämma med min medmotionär, herr Pers. Utskottet begär ny utredning samt *ny värdering* beträffande de bebyggda lägenheterna. Det förhåller sig emellertid så, att då värderingsnämnden i Västmanlands län uppskattade värdet av de till försäljning föreslagna bebyggda lägenheterna, gick man så till väga, att man för de s. k. Kungsörstorpen, som upplåtits med ständig besittningsrätt, kapitaliserade dagsverkkskyldigheten efter antalet dagsverken, då man däremot beträffande de övriga lägenheterna, »backstugulägenheterna», uppskattade dem efter läge och areal. Dessa beräkningsgrunder

Om upplåtande
av lägenheter
m. m. från
Kungsörs
kungsladu-
gård
(Forts.)

ville jordbruksutskottet 1914 ej godkänna, utan föreslog, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om föranstaltande av ny utredning och ny värdering för uppnående av mera enhetlighet och rättvisa. Uppskattningsnämnden har ånyo haft ärendet till behandling, men har ej uppgjort ny värdering utan i stället avgivit det utlåtandet, att någon värdering efter andra grunder än dem, som av uppskattningsnämnden första gången tillämpades, ej är riktig eller ens möjlig. Detta uttalande har Kungl. Maj:t anslutit sig till, och likaså alla de myndigheter, som varit hörda i ärendet. Jag har verkligen med ganska stort intresse motsett, vad jordbruksutskottet i detta avseende skulle säga, men jag finner av utlåtandet, att utskottet resignerat, och jag förmodar, att riksdagen också kommer att låta sig nöja med det sålunda vunna resultatet, men vad det under sådana omständigheter skall tjäna till att, som utskottet nu föreslagit, hos Kungl. Maj:t anhålla om ny värdering av exempelvis de återstående 27 Kungsörstorpen, då man nu försäljer de 23 efter den beräkningsgrund, som första gången föreslogs av värderingsnämnden, det kan jag ej fatta. Vi komma ju att här i dag godkänna det pris för dessa av Kungl. Maj:t till försäljning föreslagna 23 torp, som värderingsnämnden åsatt, och då nämnden förklarar, att den tillämpade grunden för värderingen är den enda möjliga och riktiga, så förefaller det mig underligt, varför man skall begära ny värdering beträffande de 27 torpen. Jag har velat fästa uppmärksamheten särskilt på denna sak därför, att jag trott, att denna kammare ej skulle vilja vara med om att fatta ett beslut, som måste leda till den konsekvensen, att vi, när en gång frågan om de 27 lägenheterna kommer tillbaka, få veta ännu en gång, att annan beräkningsgrund vid värderingen än den som vid första uppskattningen användes ej är möjlig eller riktig.

Det har, herr talman, vid Kungsör uppstått ganska stor förstämmning bland de lägenhetsinnehavare, som nu icke skulle få köpa sina lägenheter. Man har där väntat på utredningen och beslut i saken under 9 år, och man har trott sig våga hoppas, att då nu en fullständig utredning förelåg, det verkligen skulle vara möjligt att få ett beslut om, att man skulle få köpa sina lägenheter. Det skäl, som jordbruksutskottet anfört beträffande stadsplanen, tror jag icke är något verkligt bärande skäl, därför att stadsplanen skall fastställas rörande det område, som köpingen förvärvat, och har icke med det utomliggande området att skaffa. Vid uppgörande av förslag till stadsplanen har man också tagit hänsyn till, huruvida de angränsande områdena äro bebyggda, och till kommunikationsleder, som framdeles kunna bli erforderliga. Det är bara på en enda plats, vid en enda backstuga, som det är utlagt en gata på 8 å 10 meters bredd, som en gång i framtiden kommer att behövas. Det är i gränsen av en backstuga som ligger vid södra ändan av Stallmästarhagen. Någon anledning att uppskjuta denna försäljningsfråga på grund härav eller eljest har, såvitt jag kunnat finna, icke kunnat upptäckas eller framvisas, och jag har icke hört, att någon av jordbruksutskottets ledamöter, som varit på platsen, haft något att anföra i detta avseende. Regleringen av lägenheternas gränser får naturligtvis ske i vanlig

ordning, och jag ber att ännu en gång få fästa uppmärksamheten på, att dessa 27 Kungsörstorp innehavas med ständig besittningsrätt. Beträffande dessa kan man ju icke mot lägenhetsinnehavarnas vilja jämka något, utan man är hänvisad till att antingen upplåta marken eller låta det vara som det är, då lägenhetsägarna fortfarande få fullgöra sin dagsverkskyldighet.

*(Om upplåtande
av lägenheter
m. m. från
Kungsörs
kungsladu-
gård.
(Forts.)*

Jag håller emellertid före, att denna fråga i dag mycket väl skulle kunna avgöras av riksdagen, i synnerhet som utredningen beträffande de i motionerna omförmälda lägenheterna är lika fullständig som rörande de av Kungl. Maj:t till försäljning föreslagna, men då jordbruksutskottet är nära nog enigt om att avstyrka motionerna, så förstår jag, att man icke har någon utsikt att få motionärernas förslag antaget. Jag skall i allt fall be att få förena mig i herr Pers yrkande om bifall till motionen.

Herr Lindblad, Ernst: Ja, att sådana här frågor lätt få en lokalpatriotisk anstrykning, det ligger i sakens natur. Men utskottet har gjort sig så pass mycken möda, att ett flertal utskottsledamöter på ort och ställe undersökt saken, och herrarna se av betänkandet, att utskottet är nära nog enhälligt och att utskottet har följt Kungl. Maj:ts förslag. Det är ingalunda meningen att förhindra ett friköpande med äganderätt av dessa ifrågavarande lägenheter, utan meningen är blott att åstadkomma en reglering, som kan finnas möjlig på grund av den hos Kungl. Maj:t liggande frågan om stadsplans fastställande för samhället. Då är det väl riktigare, att man dröjer med det, slutliga friköpandet tills man sett stadsplanen och allsidigt kan bedöma frågan. Riksdagen har ju tidigare själv skrivit och begärt att få en genomförd plan utarbetad i sådana här fall, och då är det väl lojalare mot riksdagens förut fattade beslut att nu följa Kungl. Maj:ts förslag. Jag vågar med den kännedom, jag på ort och ställe kunnat förvärva, helt enkelt yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till den av herr *Hult* m. fl. i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtanden nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig avlöningsförbättring för vissa lantmätare ävensom en i ämnet väckt motion, och

nr 108, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förtydligande eller ändring av 8:e punkten i kungö-

relsen den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministerstjänst.

I en inom första kammaren väckt och till behandling av dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 89, hade herr *Stadener* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke, då vid ecklesiastik löneroglerings genomförande pastoratsadjunktur förändrades till komministratur, av församling utsedd innehavare av pastoratsadjunktoren skulle kunna bibehållas vid den till komministerstjänst förändrade befattningen.

I anledning av berörda motion hade utskottet i sitt den 13 april 1917 avgivna utlåtande nr 10 hemställt, att motionen icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Enligt utskottet tillhandakommet protokollsutdrag hade vid föredragning av sistnämnda utlåtande första kammaren visat ärendet åter till utskottet, på grund varav utskottet underkastat frågan ny behandling; och hade utskottet i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att första kammaren icke måtte bifalla ifrågavarande motion.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herr *Åkesson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida icke, då vid ecklesiastik löneroglerings genomförande pastoratsadjunktur förändrades till komministratur, av församling utsedd innehavare av pastoratsadjunktur skulle kunna bibehållas vid den till komministraturen förändrade befattningen genom att medgiva församlingarna rätt att kalla fjärde provpredikant.

Herr *Åkesson*, Johannes: Jag skall yttra mig mycket kort, men jag ber att få erinra därom, att detta ärende en gång förr varit föremål för kammarens behandling och då återremitterades till utskottet. Utskottet kommer emellertid nu på samma sätt som förra gången och avstyrker motionen. Nu må jag säga, att jag fick den uppfattningen förra gången, ärendet förelåg till behandling, att det var första kammarens avsikt att i någon mån råda bot på de missförhållanden, vilka, såsom motionären påpekat, förefinnas vid en eventuell förändring av pastoratsadjunkturer till komministraturer. Utskottet och reservanten ha åter i huvudsak varit eniga. Jag ber att få hänvisa till utskottets yttrande på sidan 4, där utskottet sä-

ger: »För den händelse med återremissen huvudsakligen åsyftats att inhämta utskottets yttrande beträffande de olika möjligheter, som kunna förefinnas att på lagstiftningsväg i större eller mindre utsträckning tillmötesgå motionärens önskemål, får utskottet *såsom sin mening framhålla*, att dessa i viss mån torde kunna tillgodoses därigenom, att rätt att till komministerstjänst kalla fjärde provpredikant bleve församlingarna tillagd». Men utskottet säger sedan, att det skulle i *alla* fall icke tillfredsställa motionärens önskemål, och därför har det icke velat tillstyrka en dylik åtgärd. Nu har jag icke fattat motionären på det sättet, att han ovillkorligen ville tillförsäkra dessa tjänsteinnehavare rätt, att de vid en eventuell förändring av tjänsten skulle bibehållas såsom ordinarie komministrar. Ty jag har icke tänkt mig annat, än att det varit avsikten, att det endast skulle vara så, att när församlingarna ville bibehålla sin tjänsteinnehavare, de skulle, om han icke bleve uppförd på förslagsrummet, ha rätt att göra sin önskan gällande. Jag har därför tagit mig friheten att — med anledning av första kammarens ståndpunkt förra gången, som väl var, att man hade den avsikten, att utskottet skulle peka på den väg, som lättast skulle leda till detta mål — reservera mig emot utskottsutlåtandet, och jag ber endast, herr vice talman, att få yrka bifall till reservationen.

Om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministerstjänst.
(Forts.)

Herr Stadener: Herr talman, mina herrar! Reservanten har fäst kammarens uppmärksamhet vid den reservation, som han fogat vid utskottets utlåtande. Utan tvivel har kammaren därjämte givit akt på den intressanta skapnad, utskottet givit åt sitt utlåtande i dess allra sista del. Nederst på sidan 5 och överst på sidan 6 får utlåtandet utseendet av ett verkligt Janusansikte. Där föreligga till kammarens fria val tvenne möjligheter. Nederst på sidan 5 förklarar utskottet, att, därest kammaren skulle vilja besluta en skrivelse i ämnet till Konungen, kan denna skrivelse lämpligen få ett visst angivet innehåll, som utskottet närmare redogör för, och överst på sidan 6 lämnar utskottet ett förslag till skrivelse, därest kammaren skulle vilja besluta i negativ riktning. Ett så älsvärt utlåtande, som öppnar så vida möjligheter, får man givetvis söka efter bland utskottsutlåtanden.

Nu har, såsom reservanten redan erinrat, detta ärende vid ett föregående tillfälle varit föremål för kammarens uppmärksamhet, och det finnes därför ingen anledning att gå alltför djupt in i saken. Jag skall endast säga, varför jag önskar, att kammaren skulle besluta i överensstämmelse med det första alternativet, som utskottet framlagt. Dessa pastoratsadjunkter finnas på vissa orter i vårt land, i mellersta Sverige i synnerhet, och de ha blivit tillsatta under de sista 20 åren i stället för komministrar. De äro sålunda icke att förblanda med pastorsadjunkter, obefordrade präster, som domkapitlet kan skicka till tjänstgöring här och var, utan de pastoratsadjunkter, som äro föremål för överläggning i detta sammanhang, äro samt och synnerligen kallade av församlingarna och valda av för-

Om innehavarens av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.

(Forts.)

samlingarna själva. De ha sålunda en fast anställning, men denna anställning ha de fått i avvaktan på en löneroglering, som även skulle kunna bliva en tjänstereglering. Om det nu vid denna löneroglering inträffar, att pastoratsadjunkturen finnes vara överflödig och tjänsten alltså icke längre behöfelig, så indrages befattningen, och då har pastoratsadjunkten endast att försvinna. Därom är intet att säga. Det är något, som han måste och bör finna sig i. Men detta inträffar så gott som aldrig, utan i stället inträffar det i regel och nästan alltid, att vid lönerogleringen tjänsten befinnes behöfelig. Då skulle man ju tro, att denne provisoriske komminister, alias pastoratsadjunkten, skulle få stanna kvar vid sin beställning, som församlingen själv har kallat honom till och valt honom till. Men icke förty inträffar det övverraskande, att han även i detta fall blir utan både tjänst och lön. Han blir avhänd sin beställning. Det är så mycket beklagligare, som det innebär i många fall en ekonomisk ruin för tjänst innehavaren och hans familj. Han har nämligen i regel ingått äktenskap, och han har trott sig befogad att göra detta, sedan han konstaterat, att den befattning, som han upprätthåller, är en stadig befattning, en befattning, som måste i framtiden bestå. Han har varit kient avlönad, han har för en svag avlöning upprätthållit en komministerstjänst, som, därest den varit besatt med en komminister, skulle kostat församlingen mycket mera, men till tack för den tjänst han gjort och den besparing, som han möjliggjort för församlingen, blir han vid lönerogleringens eller tjänsteregleringens genomförande satt på bar backe. Naturligtvis är det icke församlingen, som har någon skuld till denna tragedi, utan, med förlov, skulden vilar på oss själva eller på lagstiftarna. Skulden är onekligen att söka i en bristfällig lagstiftning.

Då detta ärende förut var före i kammaren, erkändes ganska oförbehållsamt från flera talares sida, att man uti prästlönerogleringslagarna av år 1910 och prästvalslagen av samma år, i synnerhet uti den sista, icke på behöfeligt sätt uppmärksammat denna detalj. Det måste å andra sidan erkännas, att de omfattande uppgifter, som dessa lagar syssla med, förklara mer än väl, att en sådan detalj som denna kunnat falla ur minnet. Jag finner det därför icke särdeles övverraskande, att pastoratsadjunkterna blivit bortglömda vid denna lagstiftning, men å andra sidan finner jag det naturligt, att när uppmärksamheten fästs på det, som inträffat, när uppmärksamheten inriktats på denna lucka i lagstiftningen, riksdagen vidtager åtgärder för rättelse.

Nu har ju utskottet i sitt utlåtande betygat sitt medlidande med dessa pastoratsadjunkter, men funnit frågan så svårlöst, att utskottet har, om icke precis resignerat, dock haft svårt att finna någon lösning av frågan. Utskottet har i stället sett sig om efter tröstegrunder och sett sådana däri, att antalet personer, som skulle träffas av denna ekonomiska ofärd, icke är särdeles stort. Det skulle vara ett 50-tal pastoratsadjunkter i vårt land, och av dessa skulle det vara 17, som redan träffats av lönerogleringen. Vid denna reglering, som hittills berört 17 pastoratsadjunkter, ha somliga på ett eller annat

sätt blivit räddade och andra åter ha lidit skeppsbrott och förlist. Sålunda skulle det återstå 33 pastoratsadjunkter, vilkas öde kammaren i dag till någon del har att avgöra. Detta tycker utskottet är en för ringa siffra, för att man skulle vidtaga någon åtgärd beträffande dessa 33 människor och deras familjer. Jag har en annan uppfattning av saken. Jag medger, att om det endast gällde en eller ett par av dessa familjer, skulle jag icke besvara kammaren med någon förbön för deras undsättande, men jag tillåter mig mena, att det antal, det här gäller, är tillräckligt stort för att förtjäna uppmärksamhet, allra helst i dessa tider, då existensmöjligheterna kringskäras, och det är så svårt, som det aldrig tidigare varit för dessa tjänstemän och deras familjer i blygsamma omständigheter, att finna sin nödortf.

Om innehavares av pastoratsadjunkter bibehållande vid befattningen, då den ändras till kommunistertjänst.
(Forts.)

Utskottet menar jämväl, att en tröstgrund kan ligga i, att dessa pastoratsadjunkter blivit i så god tid varskodda om sitt öde. Jag tror mig känna till den saken, och jag kan förklara, att man icke förutsett, vad som nu inträffat vid dessa löneregleringar. För det första därför, att pastoratsadjunkten, som visserligen varit beredd på att, om hans plats befunnits överflödig, lämna sin tjänst, dock uppenbarligen haft skäl att tänka sig, att, om vid löneregleringen tjänsten bevarades för framtiden, han själv också skulle vara bevarad vid beställningen. Han har aldrig kunnat föreställa sig annat i ett land, vars lagar alltid hållit på, att tjänstemännens oavsättlighet utgör en sund och riktig grundsats. Vidare kan icke prästvalskommittéernas utlåtande av år 1907 ha utgjort någon varning för dessa pastoratsadjunkter, ty så oklart än prästvalskommittéerna yttrat sig i denna punkt, så har dock likväl på sidorna 171—172 uti det betänkande, som är fogat vid 1909 års riksdagshandlingar, sagts, att dem syntes, att ingen ändring borde ske i de angående pastoratsadjunkterna gällande bestämmelserna, utan att dessa borde fortfarande tillämpas, »till dess Konungen annorlunda förordnade». Och att Konungen skulle någonsin förordna något så ödesdigert, som det här påtalade, det har säkerligen icke pastoratsadjunkterna kunnat förutse. Och för det tredje ha dessa pastoratsadjunkter i många år av Kungl. Maj:t, av kungl. kommittéer, av domstolar och av myndigheter av olika slag blivit benämnda och behandlade såsom ordinarie tjänstemän eller innehavare av ordinarie befattningar. Och det är endast min farhåga att trötta kammaren som avhåller mig att citera i detta sammanhang vissa aktstycken, som äro mycket klara och tydliga. Jag skall här endast erinra om att ärendet till och med har varit föremål för prövning av regeringsrätten och därstädes har ett prejudikat givits av innehåll att en pastoratsadjunktur i Stockholm är att betrakta såsom sådan tjänst, till vilken tjänst- och nådår kan lämnas åt änkan och ömyndiga barn. Såsom bekant är detta privilegium av nådår förbundet med de ordinarie prästerliga befattningarna. Jag skall också erinra om att en så sen kunglig förordning som av år 1914, förordningen angående det extra ordinarie prästerskapets avlöning, förklarade, att denna förordning gäller icke avlöningsförmånerna åt

*Om innehavarens av pastoratsadjunkturens bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.
(Porto.)*

pastoratsadjunkter. De äro alltså enligt nämnda förordning av år 1914 räknade icke till extra ordinarie utan till ordinarie befattningshavare.

Under sådana förhållanden är det väl ganska naturligt att pastoratsadjunkterna icke kunnat förutse, att de skulle helt plötsligt ställas utan tjänst och lön. Utskottet erinrar visserligen i detta sammanhang om något som utskottet kallar »manfallet» bland pastoratsadjunkterna i de nya löneregleringsresolutionerna» och förmodar att detta manfall skulle hava varit en varning för pastoratsadjunkterna. Jag får verkligen säga, att då med detta »manfall» just menas ofärden själv, ofärdens förkrossande upplevelse, varningen kommer något sent. Att bli varnad i samma ögonblick som tegelstenen faller ned och krossar huvudet på en är ju synnerligen tacknämligt, men varningen kommer dock något väl sent!

Låt oss nu gå över till de praktiska synpunkterna! Vad är då att göra? Jag instämmer naturligtvis till fullo i utskottets uttalande, att Kungl. Maj:t ej bör uppmanas till någon åtgärd, som kringgår gällande lags bestämmelser. Jag skulle endast vilja våga en blygsam erinran att detta uttalande av utskottet är tämligen överflödigt — Kungl. Maj:t är som bekant oerhört laglig av sig — och första kammaren är naturligtvis också mycket laglig av sig! Det är då icke tänkbart att första kammaren skulle vilja tillstyrka Kungl. Maj:t att gå vid sidan av lagen, icke heller är det tänkbart, att Kungl. Maj:t skulle följa en sådan uppmaning, om den mot förmodan gäves. Det går naturligtvis icke för sig att vid sidan av lagen göra en adjunkt till komminister, en komminister till kyrkoherde, en kyrkoherde till prost och en prost till biskop eller någonting liknande — det går alls icke för sig.

Men Kungl. Maj:t har en annan väg, som jag såsom motionären har ansett användbar i detta fall. För att ordna de ecklesiastiska tjänsterna på ett för församlingarna ekonomiskt och praktiskt sätt har Kungl. Maj:t vid förefallande behov stundom förklarar, att vissa tjänster skulle tillsvidare upprätthållas med vikarier. Nu vet jag, att utskottet anser, att detta Kungl. Maj:ts förfarande icke har längre räckvidd än tills de nya löneregleringarna blivit genomförda. En sådan uppfattning torde emellertid icke vara hållbar. Som bekant är den löneregleringsperiod, vilken nu genomföres i församlingarna, avsedd att räcka endast i 20 år. Det betyder, att när de sista av löneregleringarna genomföres, de först genomförda redan hava upphört att gälla. Alltså befinna vi oss här i landet i en permanent löneregleringsrörelse vad beträffar de ecklesiastiska beställningarna. Därför behöver också Kungl. Maj:ts städe begagna sig av befogenheten att då och då till församlingarnas nytta kunna ställa de enskilda tjänsterna på förordnande. Församlingarna skulle vara mycket litet betjänta av att Kungl. Maj:ts befogenhet i detta hänseende inskränktes.

Jag skulle nu tro, att Kungl. Maj:t kan med begagnande av denna befogenhet ordna även förhållandena för kyrkoadjunkterna; denna utväg synes mig mycket enkel och lätt.

Utskottet har emellertid bestämt sig för en annan väg. Utskottet förklarar att Kungl. Maj:t kan träffa åtgärder av lagstiftningsart i föreliggande fråga. Jag skall gärna räkna min hand åt utskottet i denna sak; huvudsaken är att vi komma till ett resultat i frågan. Om utskottet nu icke vill veta av något annat än en lagstiftningsåtgärd från Kungl. Maj:ts sida, må det vara hänt. Lagstiftningen kan vara mycket enkel; den kan vara t. ex. av sådant innehåll, att Kungl. Maj:t i de fall, då Kungl. Maj:t prövar skäligt, äger vid eklestastik lönerreglering förordna, att nyinrättad komministratur tillsvidare upprätthålles av dittillsvarande pastoratsadjunkt. Utskottet finner denna väg framkomlig, och jag accepterar den, även om jag ansett en annan väg enklare. Jag accepterar den därför att jag i första hand tänker på dem, vilkas talan jag här försökt föra. Jag förstår också att bakom det, jag höll nästan på att säga, alltför myckna arbete, som utskottet gjort sig i denna sak, ligger en verklig medkänsla från utskottets sida med pastoratsadjunkterna. Jag konstaterar därför med uppriktigt glädje det förslag i positiv riktning, som står nederst på sidan 5 och som jag för ett ögonblick sedan påpekade.

Visserligen har utskottet för sin personliga del trots sig böra avstyrka det, men ett så godmodigt och vackert avstyrkande får man verkligen söka efter i utskottsutlåtandenas rad, och det bringar i min hägkomst de vänliga ord utskottets ärade ordförande uttalade vid ärendets behandling här i kammaren för någon tid sedan, då han sade, att han skulle icke allenast med jämnmod utan med verklig glädje se, om kammaren ville besluta en åtgärd till förmån för de pastoratsadjunkter, varom här är fråga. Jag erinrar mig också den sympati, som första kammaren då ådagalade för dessa befattningshavare, och jag vågar räkna på den även vid detta tillfälle.

Då ärendet intet ekonomiskt utlägg innebär, utan endast och allenast innebär ett uttalande, varigenom man hos Kungl. Maj:t söker vinna rättelse i ett ofrivilligt misstag, som blivit begånget i lagstiftningen, tillåter jag mig, herr talman, föreslå att kammaren med bruk av de slutord, som finnas i utskottets utlåtande nederst å sidan 5, ville besluta i en skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes taga under överbägende, huruvida icke då vid eklestastik lönerreglerings genomförande pastoratsadjunkter förändras till komministratur, sådan anordning må kunna träffas. att pastoratsadjunkt, som utsetts genom församlings val, icke må på grund av dylik förändring nödgas avgå från sin befattning, samt för riksdagen framlägga de förslag, som för ändamålet må erfordras.

Jag tillfogar härtill endast en förmodan, att reservantens uppfattning, som han framlagt i en särskild reservation, kan rymmas i vad jag nu föreslår kammaren att besluta.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! I det nu föreliggande betänkandet har utskottet utförligt redogjort för

Om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

de skäl, som bestämt utskottet för att vidhålla sin redan förut uttalade uppfattning, att ifrågavarande motion ej bör bifallas. Jag hade egentligen tänkt inskränka mig till att åberopa dessa skäl, men med anledning av vad den föregående ärade talaren anfört, nödgas jag med några korta ord understryka och närmare redogöra för de huvudsakligaste av desamma.

Jag vill då först erinra om de förhållanden, under vilka pastoratsadjunkturen tillkommit. I detta avseende är min uppfattning rätt väsentligt avvikande från den föregående ärade talarens. Pastoratsadjunkturen hava kommit till under den tid, då förarbetet för den nya prästerliga omorganisationen pågick. Denna organisation skulle föra med sig — det förutsåg man ända från början — en ganska betydlig omgestaltning av dithörande förhållanden. Den skulle föra med sig att åtskilliga pastorat komme att delas, ännu flera komme att sammanslås, att vissa nya tjänster måste inrättas och vissa gamla tjänster indragas. När under sådana förhållanden behov uppkom av förstärkning utav de prästerliga krafterna i någon församling, ville man icke låsa fast denna fråga genom att skapa till nya ordinarie tjänster, då man icke kunde veta, hurvida det förefintliga behovet skulle kvarstå, sedan den nya organisationen en gång blivit införd. Man valde då utvägen att inrätta pastoratsadjunkturen och tillsätta pastoratsadjunkter. Dessa tillsattes på viss bestämd tid och icke i något fall för längre tid än till löpande lönerogleringsperiods slut. Således måste det ha varit klart för envar, som sökt sådan befattning, att densamma ej hade karaktären av ordinarie och att det i varje fall var synnerligen ovisst, hur förhållandena skulle komma att gestalta sig, sedan den nya lönerogleringen en gång blivit genomförd.

När man stannade vid att i nyreglerade pastorat skulle komma att finnas endast två slag av prästmän — jag lämnar nu åsido pastoratsadjunkturen — nämligen kyrkoherde och komminister, båda ordinarie, blev en given följd, att pastoratsadjunkturen måste upphöra. Att denna fråga var föremål för beaktande under den förberedande behandlingen, är påtagligt. Det framgår tydligt av vad den föregående talaren själv framförde beträffande prästvalskommittéens förhandlingar; och det är alldeles säkert, att nämnda kommitté hade klart för sig, att en svår situation skulle kunna uppkomma för pastoratsadjunkterna i följd av pastoratsadjunkturens indragning, därest de icke i sammanhang därmed bleve placerade på ett eller annat sätt.

Man kunde likväl icke finna på någon utväg att lösa denna fråga, därest man ville fasthålla vid de antagna principerna för nyregleringen, och man kan det lika litet nu utan att bryta sönder nämnda principer, vilket icke kan ske annat än genom ändrad lagstiftning. Det förhåller sig således ingalunda så, att pastoratsadjunkterna hava anledning antaga, att de äro någon sorts kvasi-ordinarie tjänstemän. För många av dem måste det emellertid hava inneburit en förmån att erhålla ifrågavarande tillfälliga befattningar, men innehavet därav har ingalunda bort giva dem anledning

att underlåta att i likhet med andra e. o. prästmän bevaka sina möjligheter till befordran till ordinarie tjänst.

Den föregående ärade talaren har erinrat om åtskilliga yttranden av myndigheter och om prejudikat, som skulle ådagalägga, att pastoratsadjunkterna äro att likställa med ordinarie prästmän. I förbigående vill jag nämna, att det finnes pastoratsadjunkter, som hava fullmakt, exempelvis i Karlstads stift. Om dessa är icke nu fråga, ty de äro att beteckna såsom ordinarie. Det regeringsrättens prejudikat av år 1914, som den föregående ärade talaren omnämnde, har jag icke läst, men väl hört detsamma omtalas. Detsamma torde avse en dylik ordinarie befattningshavare och har i sådant fall ingen betydelse för den föreliggande frågan.

Om innehavaren av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

Man kan naturligtvis råda bot för ifrågavarande förhållande genom att ändra lagstiftningen. Den föregående ärade talaren har sagt, att det kan ske utan sådan åtgärd på administrativ väg, vilket skulle gå så till, att man ej tillsätter sådan komministrator, som bildats i stället för pastoratsadjunktur, utan låter pastoratsadjunkten på förordnande tills vidare uppehålla tjänsten. För min del tror jag icke, att det går för sig att förfara sålunda utan lagändring. Jag stöder mig i detta fall på Kungl. Maj:ts egen hållning till saken. Prästlöneregeringskommittéerna hava upprepade gånger, när pastoratsadjunkturen indragits, just för att kunna få dessas innehavare förordnade på komministerstjänsten, föreslagit Kungl. Maj:t att gå denna väg, men Kungl. Maj:t har icke i ett enda fall följt nämnda kommittéernas önskningsar i detta avseende.

Nu kan man ju fråga, när utskottet har sagt sig hysa medkänsla med pastoratsadjunkterna och tillika förklarat, att det skulle gå för sig att genom lagändring bereda dem en gynnsammare ställning, varför motsätter sig utskottet då så envist en dylik lagändring? Härpå vill jag svara, att den föreliggande frågan enligt utskottets åsikt icke är av den räckvidd, att man för den skull bör ändra de principer som en gång blivit fastslagna. Med löneregleringen har givetvis avsetts, att man i pastoraten skall komma till ordnade förhållanden med ordinarie tjänsteinnehavare, och denna reglering lär man ej utan trängande skäl undanskjuta eller fördröja. Ser man objektivt på denna fråga, torde man nödgas erkänna, att den ej har de dimensioner, som givits däråt. Man har sagt, att det här är fråga om ett femtiotal familjer, som skulle bliva utan sitt levebröd. Jag tror ej att detta riktigt överensstämmer med verkliga förhållandet. Många av här ifrågavarande pastoratsadjunkter äro helt unga män, som kanske ännu icke hava bildat familj. Dessutom äro av det femtiotal, som av motionären omtalas, åtskilliga redan ur räkningen. Sjutton av de pastorat, som här äro i fråga, äro redan nyreglerade. Av pastoratsadjunkterna därstädes hava 7 fått den nyinrättade komministraturen, under det att 5 ej hava fått tjänsten. Av de sistnämnda kunde en icke befordras, emedan två adjunkturen förvandlades till en komministrator; en annan hörde icke till det stift, i vilket han tjänstgjorde, vilket förhållande ytterligare pe-

Om innehavare av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till administrativ tjänst.

(Forts.)

kar på, att det här gäller extraordinarie befattningshavare. Beträffande fem är befordringsfrågan ännu oavgjord.

Löneregleringarna gå nu i snabb takt. Om man nu skulle göra en lagändring, så kommer det naturligtvis att dröja någon tid, innan den hunnit verka, beroende ytterst på när kyrkomötet kan komma att sammanträda. Löneregleringarna fortgå emellertid som sagt undan för undan, och det är alldeles säkert, att när en eventuell lagändring skulle komma att verka, endast ett mycket litet fåtal pastoratsadjunkter skulle återstå, som kunde beröras därav, ja, vid det tillfället är den nu förevarande frågan måhända ej längre någon fråga alls. När det således gäller en fråga av så liten omfattning, men de ifrågasatta ändringarna skulle bli rätt ingripande i en nyligen antagen lagstiftning, har utskottet icke kunnat gå med på att förorda dylika.

Jag vill erinra om att det i dessa prästbristens dagar i regel icke torde innebära svårigheter för ifrågavarande extraordinarie tjänstemän att vinna ny anställning och att farhågorna för att de pastoratsadjunkter, som kunna falla offer för den med vidhållande av nuvarande bestämmelser absolut nödvändiga åtgärden att pastoratsadjunkturen undan för undan skola indragas, skola mista sitt levedöd, torde vara i mycket hög grad överdrivna.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, att på de skäl, som jag nu anfört, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Då jag i viss mån är att betrakta såsom den tegelsten, varom den förste talaren yttrade sig, vilken dimper ned över pastoratsadjunkterna och krossar deras förhoppningar, skall jag be att få säga ett par ord.

Jag kan vitsorda, att prästlöneregleringssakkunniga hava känt det mycket plågsamt att icke på något sätt kunna hjälpa dessa pastoratsadjunkter. Vi hava upprepade gånger föreslagit just den utväg till frågans lösning, som utskottet alternativt rekommenderar. Därvid förutsattes emellertid, att Kungl. Maj:t skulle i administrativ väg vakanssätta tjänsterna till förmån för pastoratsadjunkterna. Det har Kungl. Maj:t icke velat inlåta sig på, och därför har nu begärts riksdagens medverkan till åtgärden i fråga. Det är icke åtgärden i och för sig som Kungl. Maj:t har underkänt, utan det är begäran att Kungl. Maj:t skulle göra detta i *administrativ väg*. Då frågan ligger på det sättet, hemställer jag i allt fall, om icke riksdagen skulle vilja bifalla herr Stadeners yrkande.

Den föregående ärade talaren nämnde, att regleringarna påskyndas med all fart och att de snart äro genomförda, så att den föreslagna åtgärden skulle hava mindre betydelse. Cirka en fjärdedel av pastoraten äro nu definitivt reglerade, och de återstående komma att regleras under de följande åren till och med år 1924, då regleringarna till största delen äro genomförda. Sedan återstå ännu några, men förr än 1924 kan man icke tala om att regleringarna äro genomförda i den utsträckning, att en sådan lagändring, som här föreslås, skulle sakna betydelse.

Det är allmänt bekant att övergången ifrån det nuvarande systemet till det nya genom vissa samverkande omständigheter blivit onödigt hård i synnerhet för en del präster, som få nedsättning i lönen utan att få det personliga tillägg, som vi föreslagit. Denna hårda övergång har gjort, att man på många håll mottagit de nya lönereglerna med en viss ovilja. För att man här återigen ej skall få anledning till sådan ovilja, och för att göra övergången litet mjukare och rättvisare för pastoratsadjunkterna, anhåller jag, herr talman, om bifall till herr Stadeners förslag.

Om innehavarens av pastoratsadjunkturbibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

Herr Stadener: Med anledning av herr Borells yttrande anhåller jag endast att få meddela honom, vilket prejudikat i regeringsrätten jag talat om. Det är ifrån år 1914 och handlar om en änka efter en pastoratsadjunkt i S:t Matteus' församling här i Stockholm. I infortrat utlåtande anförde kammarkollegium: »Enär, jämlikt bestämmelserna i k. br. angående ordningen för tillsättande av pastoratsadjunkter och pastorsadjunkter i de territoriella församlingarna i Stockholm d. 20 april 1906, innehavare av den på grund av Kungl. Maj:ts resolution angående löneroglering för prästerskapet i S:t Matteus' församlings pastorat i Stockholm den 7 april 1906 inrättade pastoratsadjunktstjänsten utsåges av församlingen genom kallelse eller val och därefter av Stockholms stads konsistorium undfinge konstitutorial, borde berörda tjänst enligt kollegii mening hänföras till sådana ecklesiastiska tjänster, i avseende å vilka innehavarnes änkor jämlikt k. br. angående prästänkornas nådår d. 28 jan. 1697 och § 13 i prästerskapets privilegier d. 16 okt. 1723 vore berättigade att åtnjuta tjänst- och nådår.»

Det var kammarkollegii mening. Målet föredrogs i regeringsrätten, därvid regeringsrätten ej fann skäl att göra ändring i överståthållarämbetets resolution, vilken gick ut på detsamma, som av kammarkollegium yttrats. Regeringsrätten var i detta ärende enhällig. Jag tillägger, att de pastoratsadjunkturen, om vilka här är tal, synas mig alla samt och synnerligen vara av den beskaffenhet som pastoratsadjunkturen i S:t Matteus' församling i Stockholm i det förevarande fallet var. Följaktligen är det så långt ifrån, att detta prejudikat icke har tillämpning på dessa pastoratsadjunkturen, att det synes äga tillämpning på allihop.

Efter detta och sedan herr Ekman påpekat, att lönerogleringarna komma att pågå under flera år framåt, vadan således en lagstiftning i detta ärende kommer att bli till avsevärt gagn, skall jag erinra om att t. ex. i Stockholm lönerogleringen kommer att vara genomförd först år 1925, och innan dess torde denna enligt min mening enkla lagstiftningsfråga för länge sedan kunna vara löst.

Vi överlade häromdagen om vissa torparfamiljer och deras öden, då det var tal om försäljningen av någon allmänning, om jag minns rätt, i Södermanland. Det syntes då att man inom riksdagen trots skiljaktiga synpunkter kunde påräkna det livligaste intresse för dessa, jag tror det var 34 torpare och deras familjer. Jag är ganska

Om innehavares av pastoratsadjunkter bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

säker på, att man också kan räkna på motsvarande intresse för de 33 ecklesiastika tjänstemän och deras familjer, som det här är tal om.

En person, som här i kammaren haft mycket gehör och som deltog i den lagstiftning, som försiggick 1910 i dessa stycken, yttrade några ord, som jag skall tillåta mig citera såsom ganska användbara i detta sammanhang. Det var biskop Billing. Han yttrade, när de nu påtalade lagarna antogos, följande ord: »Jag önskar och vill hoppas, att Kungl. Maj:ts regering må begagna den möjligheten att bota de största orättfärdigheterna och utnyttja de tillfällen, som för Kungl. Maj:ts regering finnas att så göra. Och säkert är, att när dessa lagar skola begynna tillämpas, det skall visa sig, att det måste göras förslag om modifikationer här och modifikationer där.» Så yttrade sig biskop Billing, och vi stå nu inför ett sådant tillfälle, då man kan vidtaga och enligt min mening bör vidtaga en modifikation i de lagar, som antogos 1910, såvida man nämligen icke skall begå en enligt min mening verklig oförrätt.

Jag ber att få fortfarande yrka bifall till ett beslut i överensstämmelse med det av utskottet föreslagna av mig kallade första alternativet.

Herr Alkmann: Ja, vi hava nyss hört, med vilken energi motionären sökt göra gällande, att dessa pastoratsadjunkter skola vara ordinarie prästerliga tjänstemän. Det har uppenbarligen för honom varit alldeles klart, att hela hans resonemang i mycket väsentliga avseenden står eller faller med frågan, huruvida de äro att betrakta såsom ordinarie eller extra ordinarie prästmän. Det var därför för honom av vikt att få fram detta prejudikat, av vilket det enligt hans mening framgår att de äro ordinarie. Jag hörde, att han också åberopade en kungl. förordning av år 1914. Jag har mycket noga genomgått denna förordning, eftersom den åberopades av honom redan vid förra tillfället, då denna sak debatterades i kammaren, men det är mig ofattligt hur han därav kunde finna stöd för sin uppfattning.

Det är ju dock så, att frågan om vilka prästmän, som äro ordinarie eller extra ordinarie, är avgjord genom prästvallagen och prästlöneregleringslagen. Utanför denna lagstiftning, som är genomförd av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt, finnes enligt min mening ingen möjlighet för Kungl. Maj:t att tillskapa ordinarie prästerliga tjänster. Kungl. Maj:t behagar icke göra ordinarie tjänster, vare sig på det prästerliga området eller på annat område, utan riksdagens medverkan. Nu äro pastoratsadjunkterna icke medtagna i denna prästerliga lagstiftning bland de ordinarie tjänstemännen, och följaktligen kunna de icke vara ordinarie.

Så kommer jag till det, som jag tycker är kärnpunkten i den fråga, det här gäller. En av huvudsakerna i hittillsvarande lagstiftning är att tillse att å ena sidan församlingarnas rätt förblir okränkta genom det sätt, varpå prästerliga tjänster tillsättas, och att å andra sidan övriga präster icke heller få sin rätt kränkt vid en viss tillsättning. Nu är det klart, att om man skulle kunna arrangera det

på ett eller annat sätt så, att dessa enligt min mening extra ordinarie prästerliga tjänstemän utan val enligt prästvallagen bleve ordinarie eller på annat sätt sätta såsom ordinarie, skulle därigenom församlingarnas rätt inskränkas eftersom deras rätt skall tillgodoses just i den ordning prästvallagen bestämmer. Å andra sidan, om man åstadkom en undantagslagstiftning för dessa tjänstemän, komme övriga prästers rätt, vilka kunde vilja vara med och söka den befattning det gäller, också att bliva kringskuren.

Nu säger man, att man vill av rent humanitära skäl giva dessa präster en ren undantagsförmån; men denna förmån kan icke vinnas på annat sätt än genom att andra präster, som kanske äro mera meriterade, komma mindre till sin rätt än de skulle göra, i fall de bleve i tillfälle att söka tjänsten.

Då de särskilda förmåner, man här vill tillskapa åt dessa pastorsatsadjunkter, icke kunna vinnas annat än genom att församlingarnas rätt kan komma att bliva kringskuren och andra måhända mera meriterade prästmäns rätt också blir kringskuren, förefaller det mig underligt att man med sådan energi håller på en undantagslagstiftning för detta mycket lilla antal tjänster. Vore det ett mycket stort antal, kunde man tänka sig, att det vore skäl i att för deras skull sönderbryta prästvallagen, men när det gäller ett så pass litet antal, förefaller det mig som om giltiga skäl icke tala därför.

Nu finnes här en reservation från herr Åkesson, som föreslår att man skall vara med om att medgiva fjärde provpredikants rätt för dessa komministratorer, som det här är fråga om. Ja, jag har icke någonting emot rätten att kalla fjärde provpredikant även för komministratorer, men skall sådan rätt införas, kan det icke vara rimligt att införa den för blott ett litet antal komministratorer, utan då måste den införas för komministratorer i allmänhet. Och jag undrar just, om denna kammare är så villig att vara med om en sådan åtgärd. Jag tror nog, att det skulle gå bra i medkammaren, och för egen del har jag ingenting emot att giva församlingarna den rätten. Men den konsekvensen är ofrånkomlig i fall man går in på reservantens förslag. Detta är ett av de skäl, varför utskottet icke velat förorda den utvägen.

Att man icke kan på administrativ väg komma fram här, torde vara klart, och det har i dag i motsats till förra gången icke på allvar från något håll ifrågasatts. Men jag tror, att stora betänkligheter finnas mot att komma fram även på lagstiftningens väg, eftersom frågan är så liten i förhållande till de ganska principiella ändringar, som man måste göra i prästvallagen för det fall att man skall kunna vinna vad som i motionen avses.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Holmquist: Jag beklagar, att jag måste förlänga diskussionen, men jag skall vara så kort som möjligt.

Här har en gång i kammaren sagts, jag vill minnas, att herr Cavalli uttryckte den meningen, att man borde se upp med de tillfälliga utskotten. Jag tyckte då, att det var ett mycket hårt tal.

Om innehavres av pastorsatsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministrertjänst.

(Forts.)

Om innehavarens av pastoratsadjunkturens bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

Men jag må säga, att när jag läste detta utskotts utlåtande, fick jag en annan syn på förhållandena.

Då denna fråga förra gången var föremål för kammarens behandling, tillät jag mig yrka återremiss till utskottet, och utskottets ärade ordförande förklarade, att det skulle mottagas med den största välvilja och han skulle göra allt vad han kunde för att få frågan löst på ett sätt som tillfredsställde de humanitära kraven, och dessa äro ock mycket lätt klarade. Här gäller det en hand full prästmän, som satts på bar backe, och det var i det tecknet som utskottet efter återremissen skulle behandla frågan. I stället har utskottet med en noggrannhet, som nästan är sykofantisk visat huru omöjligt det är, att med lagen i hand rädda dessa stackars präster.

En sak, som borde sprungit utskottet i ögonen är, att det finnes en stor fond på många miljoner, som heter kyrkofonden och att det icke skulle höra till omöjligheterna att under någon form få en bit därav för att icke sätta dessa präster på bar backe, utan i en sådan ekonomisk ställning, som icke kunde anses stötande för den humanitära uppfattning, som låg till grund för återremissen. Jag kan icke firna annat än, att det är en egendomlig tillfällighet, att icke den saken tagits upp i utlåtandet, då nästan allting mellan himmel och jord för övrigt där blivit sagt och sovrat på alla möjliga sätt.

Den siste ärade talaren har nämnt, att det var två stora skäl, som gjorde, att man icke kunde gå detta räddningsarbete in på livet. Det första skälet var, att församlingarnas rätt skulle kränkas. Icke kan det vara allvarligt menat, att i hela detta stora rike det skulle inverka på församlingarnas ställning, om dessa pastoratsadjunkter finge behålla sitt levebröd. Det andra skälet var, att det skulle inverka på prästerskapets möjlighet att söka ordinarie prästerlig befordran, om man skulle tillmötesgå motionärens önskan. Men icke kan detta skäl sägas vara talande. Det kan knappt ifrågasättas som en märkbarhet att för att rädda dessa pastoratsadjunkter en avsevärd befordringssvårighet skulle inträda för prästerskapet. Jag kan således icke finna, att dessa båda skäl hava någon betydelse, när det gäller det yrkande, som herr Stadener ifrågasatt, nämligen att »Kungl. Maj:t täcktes taga under överbägande, huruvida icke, då vid ecklesiastik lönereglerings genomförande pastoratsadjunkturen förändras till komministratur, sådan anordning må kunna träffas, att pastoratsadjunkt, som utsetts genom församlings val, icke må på grund av dylik förändring nödgas avgå från sin befattning.» Icke kan ett sådant yrkande under någon form inverka vare sig på församlingarnas rätt eller på den prästerliga befordringsrätten. Men däremot blir en ytterligare rätt tillgodosedd och det är dessa pastoratsadjunkters rätt att bliva på ett humant sätt behandlade såsom andra i sin livsgärning.

Här talades nyss om att några torpare på en allmänning hade ganska stora sympatier inom kammaren och att man gärna skulle vilja låta dem behålla sin ställning okvald. Jag vill minnas, att denna kammare icke gillade denna uppfattning, åtminstone icke till mer än ett mycket begränsat antal torpare. Men jag tror, att kam-

maren, då den förra gången återremitterade ärendet, verkligen ville att i denna nu behandlade fråga humanitära skäl skulle gälla och ur den synpunkten och med åberopande av kammarens ställning vid återremissen tillåter jag mig yrka bifall till herr Stadeners förslag.

*Om innehav-
res av pasto-
ratsadjunktur
bibe hållande
vid befatt-
ningen, då den
ändras till
kommunisters-
tjänst.
(Forts.)*

Herr Bergqvist: När detta ärende förra gången behandlades här i kammaren, gjorde jag ett yrkande som på det närmaste sammanfaller med det som herr Stadener nu gjort. Då frågan nu så ingående diskuterats, skall jag icke inlåta mig närmare på saken, utan tillåter mig endast, att, i anslutning till vad jag förra gången yrkade, instämna i herr Stadeners yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om föreliggande utlåtande yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och 3:o), av herr Stadener, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under överbägande, huruvida icke, då vid ecklesiastik löneroglerings genomförande pastoratsadjunktur förändrades till komministratur, sådan anordning skulle kunna träffas, att pastoratsadjunkt, som utsetts genom församlings val, icke skulle på grund av dylik förändring nödgas avgå från sin befattning samt för riksdagen framlägga de förslag, som för ändamålet kunde erfordras.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt nämnda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Stadeners yrkande vara med överbägande ja besvarad.

Herr Borell begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till utskottets hemställan. uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller herr Stadeners yrkande i anledning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 50.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i ärendet genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

*Ifrågasatt
sammankal-
lande av en
fredskonferens
av neutrala
stater.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammankallandet av en officiell fredskonferens av neutrala stater.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 315, hade nämnda kammare på hemställen av sitt femte tillfälliga utskott för sin del beslutit, det riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, på vad sätt genom svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ skulle kunna sammankallas en officiell fredskonferens av neutrala stater, med uppgift att söka utarbeta förberedande förslag till en internationell rättsordning, som ville trygga individernas och folkens lika utvecklingsrätt under hägnet av politisk, ekonomisk och andlig frihet samt därigenom betrygga en varaktig fred.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angiven orsak hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservationer hade avgivits

dels av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort föreslå första kammaren att biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut,

dels ock av herrar *Alkman* och *Åkesson*, vilka likväl ej antytt sin mening.

Herr *Olsson, Oscar*: Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på sambandet mellan utskottets motivering och kläm. Utskottet anser: »det vara av synnerlig vikt att samarbete åstadkommes mellan de neutrala staterna i fråga om ordnandet av de mellanfolkliga rättsförhållanden, som kunna bidra till tryggandet av en varaktig fred ävensom i fråga om övriga gemensamma intressen och att för sådant ändamål konferenser mellan dessa stater må komma till stånd».

Utskottet tror sig »med visshet kunna antaga, att Sveriges regering hyser enahanda uppfattning rörande betydelsen av dylikt samarbete», och därför föreslår utskottet, att första kammaren icke skall biträda andra kammarens beslut.

Utskottet föreslår således, att första kammaren icke skall biträda ett beslut om att vidtaga de åtgärder, om vilka både utskottet och regeringen enligt utskottets mening äro fullt ense. Ja, man förstår ju, att utskottet menar, att när vi äro så säkra på att Kungl. Maj:t gör på det sättet ändå, behöver icke första kammaren skriva till Kungl. Maj:t. Det vill säga, utskottets ståndpunkt är den: Om vi nu taga i betraktande vad som skulle ske, om första kammaren beslöte ett skrivelseförslag, då skulle ske, att regeringen hade riksdagens uttryckliga stöd i den saken. Utskottet tycker tydligen, att det är onödigt fjäsk, att regeringen skall hava stöd i representationens uttalande i en sådan här fråga. Jag kan icke förstå, att

Kungl. Maj:t skulle ifrågasättas taga skada till sin själ av att riksdagen hade uttalat sig för den här saken. Det är på grund därav, som jag, herr talman, verkligen dristar mig, att med den motivering, som utskottet har anfört yrka bifall till andra kammarens beslut.

Nu står visserligen i andra kammarens beslut ett ord, som redan under utskottets behandling väckt någon misstämning. Det står en uppmaning till Kungl. Maj:t att sammankalla en officiell fredskonferens. Ordet fredskonferens skulle icke vara bra därför att däri skulle kunna inläggas även ett medlingsförsök under nu pågående krig. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att någon fara för misstolkning i detta avseende icke förefinnes, ty det står uttryckligen i andra kammarens skrivelseförslag vad denna fredskonferens mellan neutrala stater skulle hava för uppgift, och uppgiften är endast den som utskottet förklarar sig vara övertygat om, att Kungl. Maj:t vill gå med på.

På grund av vad jag här anfört och som sagt på grund av utskottets egen motivering slutar jag med att yrka, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Borell: Med åberopande av utskottets motivering tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Alkm an: I stort sett är jag av precis samma uppfattning som den, vilken kommit till uttryck i andra kammarens beslut. Men jag har ändock inom utskottet icke varit med om att yrka bifall till detsamma, därför att jag tror, att utskottets kläm innehåller både någonting för mycket och kanske också någonting för litet. Vad orden officiell fredskonferens beträffar har deras betydelse påpekats redan av den förste talaren under debatten, då han även för sin del medgav, att detta ord kunde giva anledning till missförstånd. Härmed har jag angivit vad jag anser vara för mycket i klämman.

Vad beträffar det som är för litet, skall jag be att få säga ett par ord därom, och jag har särskild anledning att säga det, sedan nu bifall yrkats till utskottets avstyrkande hemställan.

Jag tror, att det ligger i alldeles öppen dag, att det särskilt för de neutrala staterna är av stor vikt att samråda i de mycket viktiga intressen, som vid ett blivande fredsslut kunna komma att beröra dem. Lika väl som de krigförande makterna samråda om sina intressen — och det göra de mycket ivrigt — tror jag det är behöfligt att de neutrala staterna ock samråda med varandra om sina intressen, av politisk, ekonomisk och annan art, vilka komma att bli ganska starkt engagerade i det blivande fredsslutet.

Redan detta tycker jag skulle vara ett alldeles tillräckligt skäl för riksdagen att uttrycka en önskan om ett sådant initiativ, som andra kammaren uttalat sig för.

Men det är också en annan synpunkt, som man härvidlag behöver tänka på. Det är ju så, att under detta krig ingen har i den grad som de neutrala staterna lidit av den suspension av den före

*Ifrågasatt
sammankal-
lande av en
fredskonferens
av neutrala
stater.*

(Forts.)

*Frågasatt
sammankal-
lande av en
fredskonferens
av neutrala
stater.
(Forts.)*

kriget gällande folkrätten som vi var dag få bevittna. och det är alldeles klart att det ligger i de neutralas intresse att i tid få denna under kriget kränkta folkrätt ersatt av en internationell rättsordning, som visar sig hava bättre kraft att stå sig mot våldet än den gamla. Ingen kan i samma grad som de neutrala staterna hava intresse av att detta arbete börjar i tid, och det har framgått av vad som uttalats från en och annan av de krigförande ländernas ledande statsmän, att man även på det hållet gärna ser och till och med tillrätt, att ett sådant arbete upptages av de neutrala staterna. Alltså har jag förmenat, att det skulle vara ett riksdagens intresse att giva saken sitt stöd genom ett uttalande vari dessa båda synpunkter bleve beaktade. Jag har därför i utskottet yrkat, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke genom svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ må kunna sammankallas en konferens av neutrala stater med uppgift att överlägga om de neutrala staternas intressen med hänsyn till det blivande fredsslutet samt för sin del förbereda en internationell rättsordning, ägnad att betrygga en varaktig fred.

Nu kan man väl säga, att det finnes icke någon meningsskiljaktighet i sak emellan utskottets majoritet och mig angående denna sak. Utskottet har ju avstyrkt det hela, visserligen med en motivering, som i ganska väsentlig del upptagit båda de angivna synpunkterna, men i alla fall, som sagt, skjutit frågan från sig. Jag tror emellertid, att det numera icke är riktigt bra, att den svenska riksdagen ställer sig mer eller mindre intresselös till de internationella politiska frågorna. Jag misstar mig nog icke, att vi under detta krig litet var haft en känsla av, att det varit olyckligt att såväl riksdagen som den allmänna opinionen så pass litet som under en lång period skett, brytt sig om att intressera sig för utrikespolitiska frågor.

Det är en sida av saken. En annan är också, att det är icke detsamma om man här i kammaren skriver en välvillig motivering till ett avstyrkande, eller om man med samma motivering tillstyrker vad man anser vara gott och lämpligt. Här drives ibland — icke alltid — den satsen, att när man här i kammaren avslår ett skrivelseförslag, är det fullkomligt likgiltigt, vilken motivering detta avslag har. Den säger ingenting om kammarens mening. Och jag vill erinra om, att när denna fråga, visserligen i en något annan form, var före vid förra riksdagen, drevs den satsen här från ett mycket auktoritativt håll.

Vid sådant förhållande skulle man kunna få den uppfattningen, i fall nu kammaren ställer sig avvisande, att kammaren icke är med om denna sak, finner den mer eller mindre likgiltig. Jag tror det vore så mycket mera ledsamt, om den meningen skulle med mer eller mindre fog göras gällande, som man har anledning antaga, att regeringen är intresserad av saken och att man således icke på något sätt korsar regeringens syften, om man från riksdagens sida

uttalar, att man har ett positivt och levande intresse för vad saken gäller.

Då jag således icke kan vara med om att saken avslås, låt vara även med den välvilliga motivering utskottet föreslagit, ber jag att få anhålla om bifall till det yrkande jag framställt inom utskottet och som jag nyss tillät mig uppläsa.

*Ifrågasatt
sammankal-
lande av en
fredskonferens
av neutrala
stater.
(Forts.)*

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att rörande det under behandling varande utlå- tandet framkommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemstäl- lan skulle bifallas; 2:o) av herr *Olsson, Oscar*, att första kammaren skulle biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut; och 3:o) av herr *Alkman*, att första kammaren måtte för sin del besluta, det riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke genom svenskt eller skandi- naviskt regeringsinitiativ skulle kunna sammankallas en konferens av neutrala stater, med uppgift att överlägga om de neutrala stater- nas intressen med hänsyn till det blivande fredsslutet samt för sin del förbereda en internationell rättsordning, ägnad att betrygga en varaktig fred.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med berörda yrkan- den, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemstäl- lan vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till samman- trädets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 23, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om anordnande av en statens egen tillverkning av papper, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts ut- låtande nr 24, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa åtgärder för tillgodoseende av be- folkningens behov av livs- förnödenheter.

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förfnödenheter.*

I anledning av en inom andra kammaren av friherre *Palmstierna* m. fl. väckt motion, nr 308, hade nämnda kammare på hemställen av sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart gå i författning om åstadkommande av en fastare och enhetligare organisation av hittillsvarande kristidsinstitutioner

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förnödenheter.
(Forts.)*

samt åvägabringande, så länge kristiden varade, av det samarbete mellan dessa institutioner, som av förhållandena påkallades.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr statsrådet Dahlberg: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har icke ansett mig kunna underlåta att begära ordet för att säga några få ord med anledning av detta utskottsbetänkande, så vitt detsamma avser organisationen av statens kristidsinstitutioner för den centrala handläggningen av livsmedelsfrågorna, således livsmedelskommissionen och folkhushållningskommissionen.

Utskottet gör gällande, att den nuvarande tudelningen på två kommissioner beträffande dessa frågor är olämplig och onaturlig, och jag vill för min del hava sagt, att det är givet, att ingen, som något har sysslat med dessa frågor, kan finna denna tudelning vara av så att säga principiella skäl motiverad, utan att fastmera denna anordning måste förefalla rätt så besynnerlig. Anledningen till att det blivit så är i vissa av de utlåtanden, som ligga till grund för utskottets betänkande, antydd. Det var helt enkelt fullkomligt tvingande omständigheter, som gjorde det nödvändigt. Då nya stora uppgifter för statens verksamhet tillkommo ganska plötsligt, befanns det, att statens livsmedelskommission med dess nuvarande organisation icke måktade övertaga ytterligare dessa stora uppgifter, och det blev då nödvändigt att söka en utväg för ett omedelbart ordnande av frågan genom att tillsätta ytterligare en kommission, folkhushållningskommissionen, vid sidan av den förut befintliga, livsmedelskommissionen. Och sedermera hava ju uppgifterna för dessa båda kommissioner ytterligare ökats med påföljd, att folkhushållningskommissionen svällt ut att bliva ett förvaltande verk, i likhet med livsmedelskommissionen, med synnerligt stora dimensioner. I samma mån som svårigheterna på livsmedelsområdet stegrats, och i samma mån som arbetsuppgifterna ökats, har det emellertid visat sig, att den nuvarande organisationen, vilken redan från början icke ansågs vara någon mönsterorganisation, är behäftad med avsevärda olägenheter. Jag vill hava nämnt, att det för närvarande pågår undersökning och utredning för att söka omlägga denna organisation på mera lämpligt sätt, och jag vill hava tillagt, att samtliga omedelbart intresserade parter äro fullt ense om att en sådan omläggning är av behovet påkallad. Frågan gäller endast — och det är kanske icke så endast — att finna den bästa formen för denna omorganisation. Jag har emellertid anledning hoppas, att ett resultat härutinnan skall vinnas inom de närmaste dagarna. Detta om den saken.

Nu var det närmast en annan sak, som föranledde mig att begära ordet, och det är ett uttalande av utskottet, vilket förefaller mig vara av den beskaffenhet, att jag borde säga något i anled-

ning därav. Jag föreställer mig, att detta uttalande kanhända icke bör läsas så ordagrant. Jag föreställer mig nämligen, att det, såsom det är skrivet, kanske är resultatet av en något väl stark förkortning. Vad jag åsyftar, är uttalandet, att den omständigheten, att cheferna för tre av statens centrala ämbetsverk, äro medlemmar av livsmedelskommissionen, väl i krisens början kunde försvaras, men nu, då kristiden hotar att ännu längre fortfara och arbetet fått en mycket stor omfattning, knappast kan anses lämpligt. Med andra ord, utskottet gör det uttalandet, att det bör anses såsom mindre lämpligt, att dessa tre ämbetsverks chefer sitta såsom ledamöter i livsmedelskommissionen. Jag ber med anledning härav få erinra om orsaken till att så blev förhållandet. Då kriget och kristiden plötsligt började i augusti 1914, skapades lika hastigt denna livsmedelskommission. I densamma insattes cheferna för kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen under ordförandeskap av en ämbetsman i auktoritativ och betrodd ställning, nämligen denna kammares talman. Dessa tre ämbetsverk voro och äro de verk, som främst hava sådana arbetsuppgifter, vilka beröra de kristidsfrågor, varom det här är fråga. Genom att man sammanförde de tre cheferna i en kommission, till en central punkt, hoppades man kunna spara mycket arbete och mycken omgång. Man hoppades kunna undvika ett tidsödande remitterande av ärenden till olika myndigheter och tidsödande konferenser mellan olika ämbetsverk. Man fick cheferna för dessa tre ämbetsverk sammanförda för att undvika detta, och jag vill säga, att jag tror, att de förhoppningar, man därutinnan hyst, i rikligt mått infriats. I det avseendet har det visat sig, tror jag, synnerligen lämpligt, att dessa tre verks chefer suttit tillsammans under denna ordförande.

Men så tillkom en svårighet, som icke var beräknad. Det visade sig mer och mer nödvändigt, att livsmedelskommissionen dessutom övertog förvaltningsuppgifter, och dessa förvaltningsuppgifter växte allt mer, med påföljd att livsmedelskommissionen nu är ett av statens största affärsdrivande företag. Nya administrativa byråer fingo alltjämt klistras på apparaten, och förvaltningen blev allt mera mångsidig. Under allt detta sutto fortfarande de tre verkens chefer såsom ledamöter av denna kommission. Här framträdde naturligtvis svårigheten i anordningarna, ty det var givetvis ganska orimligt att kräva, att dessa verks chefer, samtidigt som de skötte sina stora ämbetsverk, dessutom skulle omedelbart leda och bära ansvaret för förvaltningen, för administrationen av de förvaltande byråer, som inrättats och lagts till livsmedelskommissionen. Det är detta som är en av anledningarna till att folkhushållningskommissionen måst bildas, och det är också en av anledningarna till, att svårigheter beträffande organisationens handhavande och skötsel mer och mer trätt i dagen.

Jag menar således, att det icke är rätt att säga, att det icke är lämpligt, att dessa tre verks chefer äro ledamöter av livsmedelskommissionen, utan att man i stället bör säga, att det är orimligt att begära, att dessa chefer, jämte det de sitta såsom ledamöter i

Om åtgärder för tillgodoseende av befolkningens behov av livs-förnödenheter.
(Forts.)

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förmödenheter.*
(Forts.)

livsmedelskommissionen, dessutom skola handhava den omedelbara ledningen av de förvaltande byråerna och således handhava rena förvaltningsuppdrag. Jag tror således icke, att man, såsom här skett, bör helt naket säga, att det är olämpligt, att dessa tre verks chefer sitta såsom ledamöter i livsmedelskommissionen. Jag tror tvärtom, att man bör säga, att det är synnerligen önskvärt — åtminstone vill jag säga det — att vi få behålla dessa ämbetsmän såsom centrum för livsmedelsverksamheten, att vi alltjämt få i en särskild organisation tillgodogöra oss deras mångkunnighet och erfarenhet, men att vi samtidigt böra se till, att de icke betungas med orimliga förvaltningsuppgifter. Det är så jag för min del vill formulera min tankegång, och jag har begärt ordet för att säga, att, såsom det här är skrivet, det vill förefalla mig, som om det skulle kunna tolkas som ett uttalande, att dessa verks chefer helt enkelt borde avgå från det omedelbara kristidsarbetet, en avgång, som jag för min del skulle finna vara synnerligen litet lycklig. Jag hoppas således, att man alltjämt skall kunna påräkna deras fortsatta arbete i ett gemensamt centrum, och att man samtidigt skall bliva i tillfälle att befria dem från den del av deras arbetsbörd, som är orimlig.

Herr R o o s: Herr talman, mina herrar! Andra kammarens tillfälliga utskott har tillstyrkt en skrivelse till Kungl. Maj:t, och andra kammaren har fattat beslut i enlighet med denna sitt tillfälliga utskotts hemställan. Innebörden av detta skrivelseförslag är den, att utskottet hemställer, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart gå i författning om åstadkommande av en fastare och enhetligare organisation av hittills varande kristidsinstitutioner samt ävägbringande, så länge kristiden varar, av det samarbete mellan dessa institutioner, som av förhållandena påkallas. Nu är det så, att det i samma häfte, nr 24, av detta tryck finnes intaget yttranden, som avgivits av lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen samt livsmedelskommissionen och folkhushållningskommissionen. Man skulle då kunna vänta, att utskottet i huvudsak baserat sitt utlåtande på och hämtat stöd för sin uppfattning i vad dessa utlåtanden innehålla. Men när man studerar dessa utlåtanden, finner man, egendomligt nog, att utskottet helt och hållet frigjort sig från vad dessa myndigheter sagt. Lantbruksstyrelsen säger helt kategoriskt, att denna sammansmältning icke är lämplig, och folkhushållningskommissionen säger, att med hänsyn till uppgifternas olika beskaffenhet och arbetets omfattning en dylik förening mellan å ena sidan handels- och industrikommissionerna samt å andra sidan livsmedels- och folkhushållningskommissionerna skulle vara till föga båtnad. Livsmedelskommissionen säger, att en sådan åtgärd icke är av behovet påkallad, och slutligen säger socialstyrelsen, att den icke heller är hågad för en sammankoppling. »Ehuru», säger socialstyrelsen, »denna tanke, som jämväl från många andra håll framförts, säkerligen icke saknar prin-

cipiellt berättigande, måste socialstyrelsen dock ställa sig betänksam mot det i motionen framställda förslaget.»

Vid sådant förhållande är det ju ägnat att väcka förvåning, att de inhämtade yttrandena befunnits vara så pass litet värda, som de enligt utskottets mening varit. För min del vill jag hålla för troligt, att denna kammare icke gärna kan vara hägad att vidtaga åtgärder, varigenom dessa nämnder, kommissioner m. m. skulle sammansmälta i en form ägnad att bilda det frö varur ett nytt socialt ämbetsverk skall växa fram. Jag tror icke, att, om denna farhåga verkligen kan anses förefinnas, denna kammare bör gå med på utskottets hemställan. Vi veta, att dessa sociala ämbetsverk i sin linda äro små, men att det behöves mycket kort tid för att ur det lilla kornet skulle växa fram ett stort träd. Det är fem år sedan socialstyrelsens stat fastställdes för första gången. Den slutade då på ett belopp av c:a 170,000 kronor. Men den av riksdagen för samma ämbetsverk senast fastställda staten slutar på en summa av 388,000 kronor.

Till dessa av mig nu framförda skäl kan jag foga det, som framlagts av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Han har påpekat, att undersökning för närvarande pågår beträffande omläggning av den verksamhet, som utövas av dessa kommissioner, och då den av utskottet föreslagna skrivelsen pekar i samma riktning, som man enligt lämnade upplysningar, redan inslagit på, kan jag för min del icke finna någon anledning för riksdagen att avlåta denna skrivelse.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Friherre Beck-Friis: Herr greve och talman, mina herrar! Jag får verkligen säga, att det uttalande, som vårt tillfälliga utskott här gjort, synnerligen förvånat mig. Såsom synes är det en mycket bred bas, på vilken denna fråga förts fram. Det är en framställning i motionsform av alla dyrtidskongressens önskemål beträffande livsmedelsfrågan och de kommissioner, som hava att göra med den. Det är icke mindre än 16 olika önskemål angående livsmedelsfrågan som dyrtidskongressen uttalat. Emellertid har andra kammarens tillfälliga utskott, som behandlat frågan, funnit, att sedan dyrtidskongressen uttalat sig, Kungl. Maj:t vidtagit en hel del åtgärder, som i rätt stor utsträckning tillgodosett vad som önskats av dyrtidskongressen, och att sedan den nya jordbruksministern tillträtt sitt ämbete, anledning icke förefinnes att göra anmärkning på huru saken skötes. Andra kammarens tillfälliga utskott har kommit till det resultat, att utskottet »finner det på denna grund» — d. v. s. på den grund, att det icke längre är jag, utan statsrådet Dahlberg, som bär ansvaret — »för närvarande icke särskilt påkallat, att riksdagen, såsom i motionen föreslås, i en skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar sig om de allmänna riktlinjerna för livsmedelspolitiken.» Sedan går utskottet in på organisationsfrågan, och vi hava hört av herr Roos ungefär, huru den blivit framställd.

Emellertid har nu vårt tillfälliga utskott behandlat själva orga-

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förmögenheter.*

(Forts.)

nisationsfrågan, och det har kommit till det resultat, att det icke kan uttala sig angående densamma. Det säger: »Då emellertid denna organisationsfråga är av ganska invecklad beskaffenhet, har utskottet icke kunnat framställa något positivt förslag, utan håller före, att Kungl. Maj:t, som äger den bästa överblicken över livsmedelsområdet säkrast torde kunna bedöma, hur omorganisationen bör genomföras.» Och sedan utskottet självt förklarat sig inkompetent att bedöma frågan, föreslår det, att första kammaren skall instämma i andra kammarens beslut. Men vad som synes mig betänkligare är just det, som statsrådet redan påpekat. Det enda positiva, som vårt tillfälliga utskott uttalat, är den i motiveringen framställda åsikten, att dessa chefer för de trenne centrala ämbetsverken skola ut ur organisationen. Jag kan tillägga till vad herr statsrådet sade, att chefen för socialstyrelsen, herr Elmquist, icke för närvarande tjänstgör på sin ordinarie plats, utan att han ägnar hela sin tid åt chefskapet för folkhushållningskommissionen. Således gäller detta icke honom, utan det gäller endast chefen för kommerskollegium och chefen för lantbruksstyrelsen.

Av de många debatter som i livsmedelsfrågan ägt rum i denna kammare, har jag icke fått den uppfattningen, att det är chefsens för lantbruksstyrelsen medlemskap av kommissionen, som kammaren i huvudsak haft något emot, utan att klandret snarare gällt, att Kungl. Maj:t icke tagit nog hänsyn till de synpunkter som lantbruksstyrelsen lagt på livsmedelsfrågan, d. v. s. produktionskostnaderna. Och då undrar jag — och det är det jag vill fästa uppmärksamheten på — om jag uppfattat kammarens uttalanden rätt, om verkligen kammaren är beredd att säga, att just chefen för lantbruksstyrelsen och chefen för kommerskollegium böra avlägsnas från sin verksamhet i de kommissioner, som ha att göra med livsmedelsfrågan. Jag har icke fattat det så.

Ehuru jag i den ställning jag haft till dessa frågor icke vill göra något yrkande, har jag dock, herr talman, ansett mig böra påpeka detta.

Herr von Koch: Herr talman! Med anledning av vad herr Roos anförande ber jag få säga, att hans resonemang vilar på ett fullständigt missförstånd, och jag tror, att när detta missförstånd uppklarats, kammaren skall giva mig rätt uti, att det icke såsom han antytt, föreligger några skäl, att avslå utskottets hemställan. Såsom friherre Beck-Friis i sitt anförande antydde, har hela denna fråga uppkommit, kan man säga, genom den s. k. dyrtidskongressen och dess resolutioner. Med anledning av dessa resolutioner, som framlagts inför riksdagen motionsvis, tillspordes en del statens ämbetsverk och kommissioner angående sin ställning till kristidsfrågorna, och de kommo därvid in på hela kristidspolitiken och frågan om kommissionernas sammanförande till ett stort centralt ämbetsverk. Det är riktigt, såsom herr Roos sade, att dessa kommissioner och även socialstyrelsen och lantbruksstyrelsen uttalat sig mot tanken att inrätta ett stort centralt ämbetsverk, som skall sköta dessa

angelägenheter. Men jag ber herr Roos observera, att även utskottet uttalat sig mot denna tanke. Utskottet säger nämligen, att utskottet anser sig »icke kunna förorda den tanke som framförts i motionen, eller att alla de olika institutioner, som tillkommit på grund av kristiden, borde sammanföras till ett stort centralt ämbetsverk, eller att för hithörande ärenden borde inrättas ett särskilt statsdepartement». Jag hemställer, huruvida utskottet icke genom detta uttalande tagit tillräckligt avstånd från denna tanke på ett stort centralt ämbetsverk för dyrtidsfrågornas behandling. Vad utskottet gjort är, att det uttalat, att i fråga om allenast *livsmedelsangelägenheterna* en bättre ordning, än som för närvarande gäller, bör komma till stånd. Såsom vi nyss hade förmånen höra, är statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet inne på precis samma väg. Detta kunde emellertid icke vara för utskottet bekant; vi hava fått frågan hänskjuten till vår behandling, och vi måste försöka efter bästa förmåga föreslå de åtgärder vi kunde anse lämpliga. Jag tror, att det genom detta är klarlagt, att det här icke är fråga om, såsom herr Roos tycktes antyda, att locka kammaren in på något vidlyftigt äventyr i fråga om skapandet av ett nytt ämbetsverk.

Vad sedan jordbruksministerns anförande angår måste jag erkänna, att det brakte mig i mycket stor förvåning. Han ansåg att utskottets utlåtande angående de tre ämbetsverkens chefer kunde tolkas därhän, att utskottet kunde antagas ha uttalat något slags misstroendevotum mot dessa chefer i fråga om deras fortsatta arbete på kristidsområdet. Jag tror, att jag å utskottets vägnar alldeles bestämt kan säga ifrån, att detta ingalunda varit fallet. Efter vad herr statsrådet anför är jag emellertid villig erkänna, att utlåtandet på denna punkt kanske kunnat givas en något lämpligare formulering, så att man fullständigt förebyggt detta missförstånd. Jag tror, att icke endast utskottet, utan även stora kretsar i vårt land hava all anledning att erkänna det stora arbete dessa tre ämbetsverks chefer och för övrigt hela livsmedelskommissionen nedlagt på denna svårlösta fråga. Men jag ber att få betona, att utskottet i detta sammanhang icke talat om *avskaffande* av livsmedelskommissionen, utan just om *omorganisation* av densamma och därmed i själva verket beträtt samma väg, som statsrådet antytt, nämligen att de förändrade förhållanden, som inträtt, sedan livsmedelskommissionen kommit till stånd, nödvändiggöra en omorganisation av denna myndighet. Jag skall något klargöra, varför denna omorganisation är nödvändig, och jag vill i detta sammanhang betona, att jag knappast tror, att friherre Beck-Friis gjort utskottets utlåtande full rättvisa, då han sade, att utskottet icke anförde tillräckliga positiva skäl till förmån för den ståndpunkt utskottet ställt sig på. Vi hava nämligen alldeles bestämt uttalat, att det är lämpligt, att allt vad som hör till den s. k. *konsumtionsregleringen* handhaves av en och samma myndighet. Det kan icke, mina herrar, vara lämpligt såsom det nu är, att vissa varor, t. ex. huvudsakligen bröd och socker, äro föremål för konsumtionsreglering inom en kommission, medan åtskilliga andra varor, beträffande vilka åtgärder måste vid-

Om åtgärder för tillgodoseende av befolkningens behov av livs-förmödenheter.

(Forts.)

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förnödenheter.*

(Forts.)

tagas i syfte att reglera konsumtionen, såsom fläsk, ägg, smör, m. m., tillhöra en annan kommission. Förhållandena hava i alla fall utvecklats sig därhän, att det i fråga om konsumtionsregleringen är nödvändigt att, så vitt möjligt är, iakttaga en enhetlig politik och att få hela verksamheten lagd under en enda myndighets hand. Till de herrar som hava med praktiska förhållanden att göra, hemställer jag, om det kan vara lämpligt, att livsmedelskommissionen ombesörjer regleringen av fläsk, under det att folkhushållningskommissionen fortfarande har sig anförtrott att försöka reglera tillgången å fodermedel. När man vet, i vilket nära samband fodermedel och fläsk stå till varandra, är det rimligt, att en och samma myndighet har hand om dessa olika slags regleringar.

Jag skall tillåta mig att anföra en annan synpunkt, som också av herr statsrådet antyddes, nämligen att livsmedelskommissionen numera blivit ett stort förvaltande verk, som bedriver en stor affärsverksamhet. Exempelvis finnes det under livsmedelskommissionen en varuförmedlingsbyrå, som har en omsättning per år av mellan 50 och 60 miljoner kronor. En så ofantligt omfattande verksamhet kräver naturligtvis en överledning, en myndighet, som kan stå till buds och lämna råd och upplysningar. Nu kan livsmedelskommissionen naturligtvis icke på grund av förhållandena vara en arbetande kommission i den mening som folkhushållningskommissionen, ty denna senare ägnar snart sagt hela sin tid åt denna verksamhet. Det kan då inträffa, att den stora varuförmedlingsbyrån står utan direktiv och ledning på en tid, då den måste fatta sitt beslut, och det är ur denna synpunkt riktigt, att denna affärsdrivande verksamhet förläggas under den kommission, som mera beständigt verkar och arbetar på livsmedelsområdet.

En annan omständighet, som gjort, att man ansett en omorganisation nödvändig, är att det ovillkorligen råder ganska stor oviss-
het bland den stora allmänheten i fråga om vem man skall vända sig till i olika livsmedelsfrågor. Denna ovisshet är icke endast rådande bland den stora allmänheten, utan även inom livsmedelsnämnderna, och det är en ganska förklarlig ovisshet, ty det kan icke förnekas, att det förekommer ganska egendomliga förhållanden. För att taga ett exempel har under den gångna tiden potatismjölet, varom så mycket skrivits, handhafs av icke mindre än tre kommissioner, livsmedelskommissionen, folkhushållningskommissionen och i viss mån även industrikommissionen, och detta måste ju verka i icke ringa grad förvillande, då den stora allmänheten icke vet, vem den skall vända sig till. I fråga om potatisen var förhållandet, såsom herrarna torde ha sig bekant, att vid en viss tidpunkt det var livsmedelskommissionen, som hade hand om en del av potatisfrågan, medan en annan del handhades av folkhushållningskommissionen. Jag undrar då, om icke i alla fall just detta visar, huru nödvändigt det är, att en förändring kommer till stånd. Det kanske för övrigt icke behövs någon vidare motivering för en sådan omorganisation, när nu i dag statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet själv betygat nödvändigheten av en omorganisation.

Jag vill sluta med att än en gång bestämt taga avstånd från den uppfattningen, att utlåtandet skulle vara något slags uttryck för den uppfattning, att ämbetsverkscheferna icke borde befatta sig med kristidsverksamheten. Den stora fond av teoretisk och pratisk kunskap på detta område, som finnes bland de nuvarande ledamöterna av livsmedelskommissionen, bör givetvis i fortsättningen utnyttjas. De råd, upplysningar och uttalanden, som kunna komma från detta håll, böra även i framtiden hava stor betydelse. Men i den form, som livsmedelskommissionen *nu* arbetar, när det är fråga om en förvaltande och affärsdrivande verksamhet, och när den fortfarande har hand om en del av konsumtionsregleringen, tror jag, att det är ett enkelt och billigt krav, som även denna kammare borde uttala sig för, att en omorganisation kommer till stånd.

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förnödenheter.*
(Forts.)

Under uttalande av denna uppfattning tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Roos: Herr talman! Det har ingalunda undgått mig, vad den föregående ärade talaren påpekade och som står i motiveringen på sidan 6, nämligen att utskottet tagit avstånd från tanken på att bilda ett centralt ämbetsverk. Men utskottet har i sin kläm dock beslutat sig för att tillstyrka en skrivelse i enlighet med andra kammarens förslag, och detta förslag innebär en anhållan, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart gå i författning om åstadkommande av en fastare och enhetligare organisation av hittillsvarande kristidsinstitutioner. Jag medger gärna, att litet var kan känna sig frestad att väcka en sådan motion, ty man blir ganska ledsen, när distributionen av linoljan sker i utrikesministerhotellet, smörjoljan på Nygatan och brännoljan på Riddarholmen. Det gör ju, att samarbetet icke är det lyckligaste, men steget därifrån till att biträda föreliggande utskottsförslag anser jag dock icke bör tagas av denna kammare.

Den föregående talaren lämnade en upplysning, som dock måste anses felaktig. Han talade nämligen om, att fodermedlen sorterade under folkhushållningskommissionen. Det är ett fullkomligt miss- tag. Det är endast ett enda av dessa fodermedel, nämligen kli, som erhålles vid förmålningen av brödsäd, vilket verkligen sorterar under folkhushållningskommissionen. Men alla andra fodermedel sortera *icke* under folkhushållningskommissionen, utan under livsmedelskommissionen.

Jag vill ytterligare pointera, att såväl med hänsyn till själva saken som med hänsyn till det meddelande, som lämnats av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, det icke finnes den ringaste anledning för första kammaren att biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Nilsson, Johan: Herr talman! Av det yttrande, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet nyss hade, fick man det intrycket, att en omorganisation av dessa kommissioner, som han talade om, vore nära förestående. Jag skall passa på tillfället

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förnödenheter.*

(Forts.)

att uttala den förhoppningen, att de synpunkter, som kanske hittills varit allt för litet beaktade, måtte komma till sin rätt vid sammanläggningen av dessa kommissioner. Vi hava ju ett uttalande här från lantbruksstyrelsen, som pekar på, att produktionsintresset varit allt för litet tillvarataget under den kris, som hittills rätt, och tecken tyda på, att så även skulle vara förhållandet för närvarande och kanske även bli förhållandet i fortsättningen. Detta framgår ju av lantbruksstyrelsens vid detta betänkande fogade yttrande, och än mera framgår det av ett annat yttrande, fogat till andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 22, vari det var fråga om, att de maximipris och komensationer, som i så stor utsträckning tillämpats för lantbrukets produkter, även skulle komma i fråga för industrialster. Ur detta yttrande av lantbruksstyrelsen, som är ganska betecknande för, hurudan situationen varit hittills, skall jag be att få läsa upp en liten del. Det står där: »Uti ovan sagda utlåtande framhålles bland annat, att, utom vad angår jordbrukets produkter, prisregleringar redan åstadkommits beträffande ett stort antal andra varuslag. Detta är visserligen riktigt, men är härvid att märka, att dessa prisregleringar i de allra flesta om icke samtliga fall åstadkommits genom överenskommelse med tillverkarna och efter deras godkännande samt oftast i förening med beviljade tillåtelser av export. Härvid har givetvis hänsyn tagits till produktionens upprätthållande i behövlig utsträckning, under det att jordbruksnäringens idkare i allmänhet icke tillfrågats vid prisregleringar och kompensationsvillkor beträffande jordbrukets produkter.»

Nu är det ju tydligt, att det är av stor vikt, att man kommer till insikt därom, att det icke enbart är ransoneringar och prisregleringar, som äro det viktigaste, när det gäller dessa frågor, utan att det naturligtvis är av än större vikt att tillse, att produktionen upprätthålles, då nu allting mer och mer tyder på, att vi bli hänvisade till att lita på våra egna resurser och till att inom landets gränser framställa de produkter, som äro nödvändiga.

Det är en annan sak att också fästa uppmärksamheten på, och det är på tiden att tänka på den saken, ty den kan ju ha ett visst sammanhang med detta. Det är nämligen det, att när vi nu komma till den nya skörden och göra förordningar för, huru vi skola hushålla med denna skörd för kommande säsong, det är av vikt, att jordbrukarna också få reda på, hur mycket de få behålla, och det i så god tid, att de redan på hösten kunna lägga upp sin hushållsplan för vintern och hela året så att de icke, exempelvis före jul få disponera allt vad de ha, och sedan bli utsatta för beslag m. m. på vad som återstår och därigenom bli alldeles blottställda på. då sålunda både människor och djur kanske få svalta på vårsidan.

Vad beträffar utskottets utlåtande skall jag icke göra något yrkande. Då jag hört, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har sin uppmärksamhet riktad på denna sak, förmodar jag, att han kommer att ordna med densamma, som han ju har ansvaret för, efter bästa förstånd. Jag tror då också, att den synpunkt jag nu tillåtit mig framföra, skall vinna beaktande, och jag vill hop-

pas, att de synpunkter, som chefen för lantbruksstyrelsen kanske starkast framhävt vid de regleringar, som hittills varit, måtte mera uppmärksammas än hittills.

Om åtgärder för tillgodoseende av befolkningens behov av livs-förmödenheter.

(Forts.)

Herr **D a n s t r ö m**: Det torde väl icke vara mer än en mening såväl inom riksdagen som ute i landet därom, att en omorganisation av dessa kristidsinstitutioner är välbehöfvig. Det är nog allas mening. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har också nyss meddelat, att olägenheter yppats av den nuvarande organisationen, och att en omläggning är av behovet påkallad. Det skulle därför verka egendomligt, i händelse denna kammare avslope utskottets hemställan, som just innebär en vädjan till Kungl. Maj:t att förbättra denna organisation. Under sådana förhållanden tror jag, att kammaren icke kan komma till annat resultat i denna fråga än att bifalla utskottets förslag. Men då det är möjligt att misstyda det stycke i motiveringen, som börjar med: »Vad särskilt livsmedelskommissionen angår» och slutar med »kan anses lämpligt», vill jag efter de upplysningar herr jordbruksministern här lämnat, yrka, att sagda passus måtte utgå ur motiveringen.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr **v o n K o c h**: Med anledning av herr Roos' yttrande, att jag skulle ha lämnat kammaren en felaktig upplysning beträffande regleringen av fodermedlen, ber jag få säga, att förhållandet nu är det, att hela den inhemska fodertillgången regleras av folkhushållningskommissionen, medan all import av dessa medel behandlas av livsmedelskommissionen. Det är således icke alls så, som jag tyckte mig förnimma av herr Roos' anförande, att det endast är kli, som skulle vara föremål för reglering av folkhushållningskommissionen, utan det är även åtskilliga andra fodermedel. Jag tror därför, att det finns fog för den uppfattningen, att det vore lämpligt, om hela denna reglering handhades av en myndighet.

Jag vill till slut, då herr Danström föreslagit, att en viss passus, som givit anledning till missförstånd, skulle utgå, be att få förena mig med honom i detta yrkandet, så att allt missförstånd härigenom må kunna undanröjas.

Jag vidhåller i övrigt mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **L i n d b l a d, A n d e r s**: Herr greve och talman! Det framfördes alldeles nyss av en talare en önskan, att vid denna omorganisation producentintresset måtte på ett mera behörigt sätt tillgodoses, än förut varit fallet. Det förefaller mig, som om producentintresset ingalunda varit eftersatt i dessa kommissioner, utan tvärtom haft synnerligen stort inflytande där. Snarare kan man säga, att just konsumenterna blivit mindre väl företrädna i dessa kommissioner. Det var just med anledning av denna önskan hos talaren på Kristianstadslänsbänken, att producentintresset måtte mer tillgodoses, som jag begärde ordet. Jag vill säga, att om detta intresse skall bli till-

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förnödenheter.*

(Forts.)

godosett i högre grad än hittills, det tydligen kommer att ske på bekostnad av konsumentintresset. Då råka vi i samma konflikt som i början av livsmedelskommissionens tillkomst, då konsumenterna högeligen klagade över, att de blivit tillbakasatta. Det får sålunda icke gå så till vid omorganisationen, att konsumentintresset på något sätt förbises.

Herr Roos: Jag ber att få säga några ord med anledning av herr von Kochs senast lämnade uppgift. Han har nu korrigerat sin förra uppgift därhän, att endast det inom landet producerade kraftfodret distribueras av folkhushållningskommissionen. Allt annat faller inom livsmedelskommissionens verksamhetsområde. Men nu är just kli det enda kraftfoder, som produceras inom landet. Således har jag intet skäl att frångå mitt förut gjorda uttalande.

Herr Gustafsson: Herr talman, mina herrar! Det var med anledning av herr Lindblads yttrande, som jag begärde ordet, då han befarade möjligheten av, att vid en blivande reglering konsumenternas intressen skulle tillbakasättas, ifall den önskan bleve gällande, att producenternas intressen skulle mera beaktas. Vi få väl ändå, mina herrar, se något tillbaka på den gångna tiden och göra oss den frågan: ha verkligen producenternas intressen — jag menar nu icke de enskildas utan producenternas på det hela — fått så stor rörelsefrihet, att de kunna producera livsmedel för landet, och hava de varit så tillgodosedda, som det varit önskligt och av behovet påkallat? Jag får verkligen mot herr Lindblad säga och med stöd av vad man läst i dechargebetänkandet angående de uttalanden och slutliga beslut i dessa ämnen, som i vissa delar dikterats av herrar Elmquist och Svensson, vilka icke torde kunna anses som jäviga vittnen, att hade producenternas intressen i något större grad än hittills varit företrädda, hade vi kanske icke behövt företaga så svåra inskränkningar i vår livsmedelskonsumtion, som nu är fallet. Det är nog så, mina herrar, för oss producenter, att vi äro bundna och stängda av förordningar och författningar.

Jag var för några dagar sedan hemma. Från folkhushållningskommissionen skickades då, jag tror, på dess eget beväg, ut till de olika livsmedelsnämnderna ett cirkulär med uppmaning till dessa att verkställa inventering och se efter, huru det stod till med enskildas förråd av visst slag. Jordbruksministern torde även hava sig bekant, att så var förhållandet i fråga om potatis. Om vi nu skola leva under sådana förhållanden, att vi i dag få en förordning, där det står skrivet, att potatisen icke är lagd under beslag, men nästa dag mottaga en författning, som säger, att konsumenterna skola gå och inventera och se efter, huru stora förråd vi ha, och sådant kommer ut på landsbygden och till de enskilda lantmännen, tror jag, att man känner sig ganska slät. För min del vill jag understryka, vad herr Johan Nilsson nyss nämnde, att man bör se till, att producenternas intressen verkligen komma till sin rätt, så att det blir enhetlighet och vi få leva under någorlunda

lugna och trygga förhållanden. Jag menar nu icke det, att vi få någorlunda betalt. Lantbrukarna vilja i allmänhet icke undandraga sig de inskränkningar både beträffande egen konsumtion och beträffande prisregleringar, som de nuvarande svåra förhållandena nödvändiggjöra. Men man bör icke lägga tvång på producenterna i deras rörelsefrihet att kunna besörja produktionen av för landet nödvändiga varor. Dessa svårigheter bero i många fall på felaktigheter, vilka haft till följd, att producenternas intressen icke blivit tillgodosedda i den grad, att konsumenterna kunnat få vad de verkligen behöva för sitt uppehälle. Vi skola betänka, mina herrar, att det icke är möjligt för producenterna att i dag leva efter en författning under ovissheit om vad som skall ske i morgon.

Om åtgärder för tillgodosende av befolkningens behov av livs-förnödenheter.
(Forts.)

Friherre Beck-Friis: Herr greve och talman! Jag skulle vilja tillägga, att det naturligtvis finns en ganska bestämd gräns mellan folkhushållningskommissionens och livsmedelskommissionens verksamhet. Folkhushållningskommissionen kom ju till samtidigt med, att den första ransoneringsbestämde, nämligen sockerransoneringsbestämde. Således allt vad som rör dessa kortsystem, allt vad som genom dem regleras och därmed sammanhänger, är folkhushållningskommissionens stora uppgift. Livsmedelskommissionen och dess varuförmedlingsbyrå däremot inköper, försäljer eller fördelar sådana varor som ej äro ransonerade, men som staten dock i större eller mindre utstäckning måst taga hand om t. ex. sill och fisk, kött och fläsk m. m. Nu, mina herrar, vill jag säga, att här hava vi åter den ständiga frågan om producenternas och konsumenternas intressen och huru man skall kunna göra rättvisa åt dem båda och avväga så, att de få så litet som möjligt att klaga över. Denna livsmedelsfråga har under dessa krisår blivit allt mer och mer omfattande. Man hoppades de första åren, att den skulle kunna hållas inom måttliga gränser. Nu sväller den ut mer och mer, och varar kriget, är det fara värt, att dessa livsmedel måste än mer komma att genom statens försorg regleras. Då är det också givet, att dessa organisationer, som ha med detta att göra, få lov att omorganiseras. Jag vill nämna, att ännu sista tiden, då jag satt vid Konungens rådsbord, jag hade ett förslag uppe om ett arbetsutskott, som skulle avlyfta en viss del av bördan från livsmedelskommissionen. Men på grund av vissa svårigheter beträffande personvalet hann jag icke realisera denna tanke. Nu har jag hört, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet sysselsätter sig med samma tanke som jag eller något annat i organisationsväg.

Jag vill upprepa vad jag många gånger förut sagt, varför man i denna organisation har tagit in cheferna för lantbruksstyrelsen, kommerskollegium och socialstyrelsen. Det var för att varje fråga skulle bli så fort, och om jag får säga, speciellt och sakkunnigt bedömd som möjligt, och för att man skulle slippa remittera dem till varje särskilt ämbetsverk, såsom ock statsrådet nyss sade. Då frågar jag: när nu kammaren icke kunnat komma till bättre resultat än att skriva till Kungl. Maj:t, förstår icke Kungl. Maj:t bättre än

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förmödenheter.
(Forts.)*

riksdagen, huru organisationen skall vara? Man pekar i motiveringen nästan endast på, att dessa verks chefer borde tagas bort. Men på grund av diskussionen i dag har en utskottets ledamot föreslagit, att denna enda lilla positiva del skall falla bort ur motiveringen. Då synes det mig, som om det enda positiva i skrivelsen försvinner och sedan finnes det väl näppeligen någon anledning att skriva, varför jag, herr talman, nu anser mig böra yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr statsrådet Dahlberg: Herr greve och talman, mina herrar! Det var endast ett litet yttrande av herr Gustafsson, som föranledde mig att åter begära ordet. Han lämnade nämligen en upplysning, som föreföll mig särskilt märkvärdig. Han sade, att en författning hade utfärdats av livsmedelskommissionen, varigenom konsumenterna berättigats att inventera producenternas potatisförråd. Det sade han verkligen. Men det är ju givet, att något sådant dokument icke kan hava kommit till, utan att här föreligger en missuppfattning på något sätt. Jag har dock icke ansett mig böra lämna den uppgiften alldeles obemött, ty det är ju rätt farligt, om ett sådant missförstånd beträffande livsmedelskommissionens eller folkhushållningskommissionens verksamhet skulle bliva spritt.

Herr Gustafsson: Med anledning av chefens för jordbruksdepartementet senaste yttrande får jag säga, att jag i mitt förra anförande uttalade mig så, att en författning av livsmedelskommissionen utfärdats, yttrade jag mig oriktigt. Det var ett cirkulär från livsmedelskommissionen, som avsändes till livsmedelsnämnderna, och inom den kommun jag tillhör, hade livsmedelsnämnden även fått detta cirkulär, som jag själv såg. Då man kom in till mig för att se, om vi hade något potatisförråd, läste jag det. På grund av detta cirkulär hade livsmedelsnämnden anhållit att få se, vad lantbrukarna hade för förråd. Det gick mycket gemytligt till, då det gällde mig personligen, så att det var inte farligt. Men jag får säga, att ett sådant fall som detta, då livsmedelsnämnden företager sig sådana saker med anledning av ett cirkulär, är väl ändå litet kuriöst på detta område och något, som icke står i överensstämmelse med författningarna i övrigt. Det vållar nog åtskilliga svårigheter.

Jag framdrog detta endast som ett bevis på, att livsmedelsfrågan väl är i det skede, att det kanske kunde behöva bringas ordning och reda i förhållandena, i synnerhet då producenterna, som nu stå i ansvar för produktionen, få känna på sådant och leva under dessa förhållanden. Då från deras sida uttalats önskvärdheten av, att de måtte få arbeta under något mer stabila förhållanden, och att deras intressen måtte vid kommande regleringar mer tagas i beaktande, ber jag härmed få säga, att jag hoppas, att i framtiden man så mycket som möjligt må undvika att utfärda sådana cirkulär, som kunna misstydas. Jag kan icke skaffa cirkuläret i dag, men jag kan när som helst sedan göra det. Jag hoppas, herr jordbruksmi-

nistern kan få tillfälle att se detta cirkulär som ett bevis på att det verkligen hänt, som jag nu uppgivit.

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förmåenheter.*

(Forts.)

Herr D a n s t r ö m: Jag vill blott säga, att även om ur utskottets motivering uteslutes det stycke, jag föreslagit böra utgå, den dock i övrigt innehåller ett positivt uttalande av betydelse. Utskottet yttrar nämligen: »Särskilt förefaller det utskottet vara lämpligare, om handläggningen av alla ärenden, som stå i samband med konsumtionsregleringen, handhades av en enda för sin uppgift särskilt avpassad kommission, än att, såsom nu är fallet, uppgiften är delad på tvenne kommissioner.» Detta uttalande bör tillräckligt motivera det slutyrkande, vartill utskottet kommit. För den händelse utskottets hemställan komme att avslås, måste detta uppfattas som om denna kammare skulle anse, att denna kristidsorganisation är bra som den är och icke behöver undergå någon förändring. Men detta kan väl icke vara kammarens mening.

Herr Ö d l u n d: Herr talman! Att den föreslagna omorganisationen är av behovet påkallad, är även för mig, med den lilla känedom jag äger om hithörande saker, uppenbart. Det har utvecklats sig så, att allmänheten, såväl jordbrukare som konsumenter, knappast kunna hålla reda på, huru många dessa institutioner äro. Om de också alla varit befogade från början, tror jag att denna livsmedelsfråga nu är så utredd, att de kunna dragas ihop i fråga om antalet och jag anser jämväl befogat, om en mera diktatorisk myndighet — om jag nu får uttrycka mig så — kunde få taga hand om det hela.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag i denna del.

Någon talare har också vidrört de svårigheter, som jordbrukarne skulle hava att dragas med. Nu ser det visserligen ut, som om jag vid varje tillfälle jag hade ordet här i kammaren, ville anfälla jordbrukarne, men jag vill betona, att jag icke riktar mig mot dem vid andra tillfällen, än då jag anser, att detta är befogat. Och då herr Gustafsson jämrade sig över, att jordbrukarnas intressen skulle ha blivit så litet tillgodosedda i kommissionerna, måste jag beteckna ett sådant yttrande såsom utan all grund. När han vidare talade om potatisinventeringarna och icke heller var nöjd med dem, vill jag fråga: hur går det till vid dessa inventeringar? I fråga om många jordbrukare, åtminstone sådana, som icke hava någon potatis att sälja enligt sin egen uppgift, men vilkas grannar äro av motsatt uppfattning, har det enligt åtskilligas åsikt varit befogat, att sådana cirkulär som de nämnda kommit ut och givit anledning till inventering.

Ehuru man fått äsätta potatisen så högt pris som 15 kronor, lyckades konsumenterna icke få fram någon potatis. Men om man då gick till en jordbrukare, som man visste hade potatis och man sade till honom: här får ni för er matpotatis betalt efter priset på sättpotatis — då fick man köpa! För att visa riktigheten av mina påståenden kan jag dessutom anföra, att jag köpt 5 tunnor potatis och betalt den med över 20 kronor tunnan. Jag säger detta endast

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förnödenheter.*
(Forts.)

för att herrarna skola få klart för sig, hur dessa jordbrukare betrakta de förordningar, som kommit ut.

På tal om dessa inventeringar vill jag också säga, att de jämväl gjort stor nytta, ty potatis som legat frusen i tre månader har faktiskt blivit frisk och godkänd såsom matpotatis, när inventeringen ägt rum.

Jag har en mängd anteckningar rörande denna sak, men jag skall icke upptaga tiden med dem. Men jag vill bestämt avvisa påståendet, att icke jordbrukarintressena blivit tillgodosedda.

Går jag slutligen till jordbrukarnas liv och leverne i denna kristid, tror jag, att man skall finna, att de flesta hava överflöd på pengar, och att de fått synnerligen bra betalt för allt vad de sålt.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan och jag gör det jämväl med tanke på att en kraftigare organisation, som skall taga hand om vår livsmedelsfråga, även bör hava att hålla reda på dem, som producera våra livsmedel.

Herr **I n g e s t r ö m**: Den siste ärade talaren vände sig mot jordbrukarna och producenterna, men såvitt jag förstår, har debatten här rört sig icke om producenternas intressen utan om produktionsintresset, och produktionsintresset är väl något helt annat än producenternas intressen.

Givet är, att under nuvarande förhållanden jordbrukets produkter kommit att betalas högt, men det kan icke hjälpas, att så blivit förhållandet. Det måste ju även på jordbruksprodukter vara dessa höga pris, för att produktionen skall kunna upprätthållas. Kan den siste ärade talaren hitta på något medel, varigenom jordbrukets produkter gå ned i pris, på samma gång som produktionen ökas, så har jag naturligtvis ingenting emot det, ty därigenom gagnas ju allmänheten.

Så ett par ord om dessa potatisinventeringar. Det är ju gott och väl, att man inventerar landets potatisförråd, men en stor del av de jordbrukare, som blivit utsatta för dessa inventeringar, komma nog nästa år att sätta så litet potatis som möjligt och endast för eget behov, ty de vilja icke åter utsätta sig för de obehagligheter och trakasserier, som ju bliva följden av statsåtgärden. Då nu priserna på spannmål blivit satta så, som jag förut i denna kammare framhållit, att det enligt gjorda produktionskostnadsberäkningar blir mest ekonomiskt för jordbrukaren att använda sig av åkerjorden för producera av hö, därnäst mest lönande att producera jordfrukter, och därnäst ställer sig fördelaktigast att odla vårsäd samt allra sämst lönar sig att producera brödsäd, så måste det väl i all världen leda till, att brödsädsproduktionen kommer att minska och höproduktionen att ökas, så mycket mer som jordbrukarna ännu åtminstone kunna ha förhoppning om att få behålla höet åt sina kreatur, så att de kunna draga fram de kreatursbesättningar, de i många fall med stora uppoiffingar lyckats förskaffa sig.

Herr **P e t e r s s o n**, **A l f r e d**: Det var något oväntat åtmin-

stone för mig, att debatten om detta utskottsutlåtande kom att taga den vändningen, att man kom in på stridsfrågan om konsumenternas och producenternas intressen. Men jag har blivit ännu mera förvånad över att debatten börjat taga en sådan, nästan hetsig form, då, såsom jag hoppades, man nu skulle kommit ifrån detta. Ty de vid denna riksdag fattade besluten och det sätt, varpå dessa livsmedelsfrågor behandlats under denna riksdag, ha åtminstone syntts tyda på, att man kommit in i lugnare förhållanden på detta område, och att den strid, man tydligen förra året kunde förmärka mellan dessa två intressen, lagt sig. Jag ber i detta sammanhang att få erinra om, att stora och viktiga beslut blivit fattade vid denna riksdag i syfte att främja det stora önskemålet, att vi möjligen skulle kunna draga oss fram i landet även under dessa kritiska förhållanden. Man har ansett, att det är nödvändigt att stimulera produktionen och söka få denna att ökas så mycket som görligt är i landet. För det ändamålet har man vidtagit vissa åtgärder, exempelvis med minimipris på de flesta sädeslag, åtminstone på brödsäd, samt på potatis. Detta har skett utan några som helst strider.

Men det var egentligen icke så mycket för att säga detta, som jag begärde ordet, utan för att uttala som ett önskemål att såväl nu som framdeles vid behandlingen av dessa viktiga spørsmål man bör behandla dem på det sättet, att man tager hänsyn till frågan i hela dess vidd och icke söker tillgodose det ena intresset på det andra intressets bekostnad, utan överväger dessa frågor med hänsyn till hela folkets intressen. Ser man saken på detta sätt, kan jag icke finna annat, än att det vore klokt, att man nu bifölle denna utskottets hemställan, som ju egentligen icke pekar på någonting annat än att få en mera enhetlig organisation och en organisation, som möjligen är bättre lämpad att se dessa frågor i hela deras vidd och hela deras sammanhang.

Vi ha tillräckligt många anledningar till stridiga uppfattningar mellan de båda kamrarna, för att man även skulle göra denna fråga till en fråga, om vilken kamrarna skola tvista. Då nu andra kammaren fattat ett beslut, i vilket kammaren pekar på angelägenheten av en omorganisation och av en mera enhetlig behandling av dessa spørsmål, ser jag icke något skäl, varför denna kammare skulle avslå ett sådant önskemål, och detta så mycket mindre som jordbruksministern förklarar, att han hyser alldeles samma uppfattning som utskottet.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jönsson: Jag begärde ordet endast för att med några ord bemöta herr Ödlund. Detta kunde ju nästan ha varit obehövt i fråga om ett av nämnde talares påståenden, ty att potatis, som varit frusen i flera månader, sedan kan bli godkänd såsom matpotatis, det är ju, såsom alla jordbrukare finna, orimligt.

Men herr Ödlund talade även om jordbrukarnas liv och leverne och menade, att de nu skulle reda sig alldeles utmärkt och leva högt. Gentemot detta hans uttalande vill jag säga, att det näppeligen torde vara någon klass inom vårt folk, som för ett så strävsamt,

Om åtgärder för tillgodoseende av befolkningens behov av livs-förnödenheter.
(Forts.)

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förmögenheter.*

(Forts.)

arbetsamt, enkelt och anspråkslöst liv som våra mindre jordbrukare. Endast härigenom är det möjligt för dem att slå sig fram. När det därför yttrades, att dessa nu leva i överflöd, kan jag icke underlåta att inlägga min gensaga mot ett sådant obefogat yttrande. En klass, som är arbetsam och lever anspråkslöst, utgör enligt min åsikt en stor styrka för ett land, och dessa jordbrukare utgöra just här i landet denna förnöjsamma, enkla, idoga och arbetsamma samhällsklass.

Herr Rosén: Herr talman! Jag ber blott att få uttala mitt instämmande med dem, som hemställt, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag. Jag har under en rätt lång tid haft det tvivelaktiga nöjet att vara ordförande i en livsmedelsnämnd, och jag kan med den kännedom jag äger om arbetet där intyga, att något värre kaos har jag aldrig varit med om än att hava med dessa många kommissioner att göra. Om det tilläventyrs kom svar någon gång på en förfrågan, fick man vänta länge och väl på det. Men i allmänhet var det bäst att vända sig direkt till jordbruksministern, ty i regel fick man då svar med omgående. Någon god erfarenhet från hela denna anordning med kommissionerna och den befattning man hade att taga med dem har jag alltså icke.

Något måste emellertid göras på detta område. Jag trodde, att man här nere i centralpunkten skulle ha erfarit, att det icke är bra som det är, men till min stora förvåning hör jag, att det förefaller, som om herrarna, vilka ha den närmaste befattningen med dessa kommissioner, skulle tro, att allt är utmärkt ställt som det är. Detta är en fullkomlig missuppfattning, och jag är övertygad om, att om man infordrade utlåtanden från livsmedelsnämnderna här i landet, de livsmedelsnämnder nämligen, som hava utträttat något, man nog skulle få ett tämligen enhälligt uttalande om, att det måtte bli en förändrad organisation på området.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, såvida omständigheterna därtill föranledde, hade rörande nu föreliggande utlåtande yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag därå.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr von Koch begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan..

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 69.

*Om åtgärder
för tillgodo-
seende av be-
folkningens
behov av livs-
förnödigheter.*
(Forts.)

Härpå yttrade herr talmannen, att i avseende å motiveringen endast yrkats, av herr *Danström*, att vad utskottet yttrat skulle godkännas med undantag av den del, som började med orden »Vad särskilt livsmedelskommissionen angår» och slutade med orden »anses lämpligt».

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering oförändrad samt vidare på bifall till herr *Danströms* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa förändringar beträffande tvångsarbetsanstalterna; och

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 81 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till pensionsförsäkringens genomförande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos och lades till handlingarna statsutskottets memorial:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjunde och åttonde huvudtitlarna gjorda framställningar angående anslag till vederbörande departements avdelningar av Kungl. Maj:ts kansli; samt

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, fjärde, femte, sjätte, sjunde och åttonde huvudtitlarna gjorda framställningar angående löneförbättring åt vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till tullstatens enskilda pensionsinrättning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade grunder för pensionering av marinens stammanskap m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 58, med förslag angående arvodestillägg till den vid innevarande riksdag tillfälligt anställda personal; samt

nr 59, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om bibehållande av riksgäldskontorets änke- och pupillkassas rätt till statsbidrag.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner angående driftkostnader under år 1918 för statens domäner ävensom två i ämnet väckta motioner.

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för tillsyn å vissa enskilda skogar, samt

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre skogsundervisningen och skogshushållning i allmänhet m. m.,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogos ånyo första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 13, i fråga om krigstidshjälp åt f. d. befattningshavare hos riksdagen och i dess verk;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av och löne reglering för överintendentsämbetet samt angående länsarkitekter m. m. ävensom i dessa ämnen väckta motioner; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare jämte i ärendet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 26 riksdagsordningen, och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag dels till lag angående ändrad lydelse av § 24 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 m. m.,

dels till lag angående ändrad lydelse av § 13 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående reglering av riksdagsmännens arvoden.

Reglering av riksdagsmännens arvoden.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda grunder hemställt, att riksdagen i anledning av en inom första kammaren av herr *Kjellén* väckt motion, nr 102, ävensom två inom andra kammaren väckta motioner, nr 349, av herrar *Hallendorff* och *Kajiser* samt nr 403, av herr *Rydén*, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 12 och 23 riksdagsordningen.

(*Nuvarande lydelse:*)

(*Föreslagen lydelse:*)

§ 12.

§ 12.

Varje ledamot av första kammaren åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt arvode av ett tusen två hundra riksdaler för varje lagtima riksdag; dock att, när antingen Konungen upplöser riksdag, innan den varit fyra månader tillsammans, eller ledamot av kammaren eljest avgår från sin befattning under riksdagen, innan, så lång tid av dess sammanträde förflutit, eller riksdagen sammanträder i följd därav att Konungen, med upplösande av riksdag, förordnat om nya val, så ock under urtima riksdag, kammarens ledamot undfår, jämte resekostnadsersättning, i dagtraktamente tio riksdaler, vilket dock ej må överstiga sammanlagt ett tusen två hundra riksdaler. Ledamot av kammaren, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen tjugu riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt två tusen fyra hundra riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente femton riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt ett tusen åtta hundra riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustigt det

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

(Nuvarande lydelse:)

högst för två resor fram och åter.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig *tio riksdaler av arvodet*.

Vill ledamot — — — —
— — befallningshavande.

§ 23.

Varje ledamot av andra kam-
maren — — — stadgat.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig *tio riksdaler av arvodet*.

(Föreslagen lydelse:)

honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot — — — be-
fallningshavande.

§ 23.

Ledamot av andra kammaren
— — — stadgat.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig *det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente*.

Reservationer hade avgivits av, utom andra, herr *von Mentzer*, som av anförda orsaker hemställt, att, därest någon förhöjning av riksdagsmannaarvodet beslutades, densamma måtte inskränkas att gälla endast ledamöterna av andra kammaren.

Herr *von Mentzer*: Såsom herrarna finna, har jag icke kunnat biträda detta utlåtande, utan har däremot avgivit en reservation, och det torde därför tillkomma mig att yttra några ord.

Jag anser i första hand, att det skulle vara bäst på sin plats, att man icke alls företoge någon förändring av det slag, som här är i fråga. Det är nämligen en, såsom jag antager, av alla godkänd regel, att grundlagen icke bör göras till föremål för förändringar, beroende på tillfälliga fluktuationer. Grundlagen bör vara sådan, att den är något så när fast och stabil. Nu har här föreslagits en förändring, som är väsentligen beroende på de för tillfället rådande prisförhållandena. Dessa prisförhållanden äro ju för närvarande höga, men hurdana de bli i framtiden, därom kan ingen med bestämdhet uttala sig. Därför synes det mig, som om det icke vore skäl att nu röra vid grundlagen i detta fall. Men även om man bortser från denna huvudtanke, så torde behovet av förändringen icke vara så stort, som här framhållits av motionärerna och även av utskottet. Vi veta, att det nuvarande arvodet utgår med 300 kronor i månaden, och jag har i min reservation påpekat, hurusom man även under de höga prisetförhållanden, vari man nu lever, kan under denna riksdag här uti riksdagshusets restaurang erhålla frukost och middag för 65 kronor i månaden. Det finns för resten åtskilliga andra ställen här i Stockholm, där ett flertal riksdagsmän intaga

sina måltider och där desamma kunna erhållas för än billigare pris. Ett fullt tillfredsställande rum kan i olika delar av staden nu erhållas för ett pris av 50—60 kronor i månaden. Läger man nu ihop dessa båda summor, kostnaden för frukost och middag samt för rum, så blir det, låt oss säga, 125 kronor. Vill man härtill lägga 75 kronor för kvällsmat och övriga extra utgifter, kommer man upp till ett belopp av 200 kronor. På denna grund tyckes det icke vara ett så oavvisligt behov att höja arvodet, då detta ju, såsom jag nämnde, uppgår till 300 kronor i månaden.

Utskottet har emellertid en annan tanke och motionärerna tillsammans med utskottet. Utskottet menar, att två huvudskäl finnas, som man härvid har att taga hänsyn till. Det första av dessa är som sagt prisförhållandena. Det andra är de förändrade rösträttsbestämmelserna, som hava tillkommit och som icke förefunnos, då nuvarande arvode bestämdes. Utskottet menar, att man till följd av nu gällande rösträttsbestämmelser skall tillse, att det är ett arvode, som icke allenast täcker de direkta omkostnaderna för vistelsen i Stockholm, utan därjämte bereder nödtorftig ersättning för förlorad arbetsförtjänst. I det uttalandet, att arvodet skulle innehålla nödtorftig ersättning för förlorad arbetsförtjänst, kan ligga icke minst vad herr Kjellén huvudsakligen fäst sig vid, nämligen hänsyn till de efter rösträttsförändringarna tillkomna nya riksdagsmän, som äro små inkomsttagare, utan där kan även ligga en tanke på ämbets- och tjänstemän. Man hör talas om, och åtskilliga, däribland jag, få personlig erfarenhet av att ämbets- och tjänstemän äro för att kunna vara riksdagsmän tvungna att avstå mer eller mindre av sina löneförmåner till sina vikarier, i allmänhet sina tjänstgöringspenningar och sportler, och när man talar om, att arvodet skall utgöra en nödtorftig ersättning för förlorad arbetsförtjänst, kan tanken på dessa ingå däri. Skulle denna tanke ligga bakom, då menar jag, att vi hava ett mycket enklare sätt att gå till väga för att därutinnan åstadkomma rättelse, om en sådan anses vara av nöden, än det sättet att på grund därav höja samtliga riksdagsmäns arvoden. Det enkla sättet är nämligen, att statsverket bereder ämbets- och tjänstemän ersättning för vikarierna. Då är den saken avgjord, och det ställer sig naturligtvis mycket billigare än det sättet att på denna grund låta alla komma i åtnjutande av höjt arvode. Men, som sagt, frågan om ersättning för förlorad arbetsförtjänst avser ju icke endast dessa ämbets- och tjänstemän, utan den avser väl i första hand dessa små inkomsttagare, som förut icke hava, om jag så får säga, kunnat vara i riksdagen, innan de förändrade rösträttsbestämmelserna trädde i kraft. Nu tillät jag mig för en stund sedan uttala, att en riksdagsman kan begränsa sina allra nödtorftigaste månadsutgifter för sin egen personliga del till 200 kronor i månaden. Han skulle sålunda under fyra månader kunna få ett överskott månatligen av 100 kronor, som på fyra månader utgör 400 kronor. Motionären och reservanterna från andra kammaren hava föreslagit, att arvodet skall sättas till

Reglering av riksdagsmäns arvoden.
(Forts.)

*Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.*
(Forts.)

1,500 kronor. Om detta bleve godkänt, skulle det ju kunna bliva ett överskott av, utom förut omtalade 400 kronor, 300 kronor, eller sammanlagt 700 kronor. Men 700 kronor under fyra månader motsvara en årsinkomst av 2,100 kronor. En person, som vill inrätta sig efter de nödvändigaste utgifterna för sitt personliga liv, kunde sålunda ställa 2,100 kronor till familjens förfogande under hela året och till sitt eget underhåll utom under riksdagen, och denna summa motsvarar under 300 arbetsdagar en förtjänst av 7 kronor om dagen. Jag undrar, om personer i den ställning, varom här är fråga, hava anledning att påräkna högre inkomst än 7 kronor om dagen. Om man skall göra en förändring i detta stycke, synes det mig sålunda, som om det vore skäl i att begränsa sig till det av reservanterna från andra kammaren föreslagna beloppet.

Vidare har herr Kjellén såsom skäl för denna förändring framfört, att vi hava en viss erfarenhet av att riksdagstiden icke är fyra månader, utan att den är längre. Ja, i det fallet ber jag att få erinra om att vi nyligen beslutit förändringar i fråga om riksdagstidens begränsning, och vi få ju först se, vad det verkar, innan vi tillägga någon avgörande betydelse åt det hittillsvarande förhållandet. Vi hava ju orsak att åstadkomma en förbättring i detta fall, och det är icke omöjligt, att vi verkligen kunna uppnå en sådan.

Slutligen har herr Kjellén i sin motion sagt någonting om att man i detta fall måste taga hänsyn till att riksdagsmännen skola hava en värdig levnadsstandard. Man får icke sätta dem i det skick, som man vet, att de i forna tider befunno sig, då de delade rum, där de åto ur medhavda matskrin, och så vidare. Jag har förut visat, att det verkligen icke behöves för närvarande. Vill man i alla fall tala om värdighet, så får jag säga, att jag icke tror, att en människas värdighet beror på det yttre, vad hon äter och hur hon i de yttre förhållandena ter sig. Jag är övertygad om att motionären liksom vi alla fullt erkänner människovärdet, och att det ligger djupare än så. Skall man anlägga den synpunkten om vad som är värdigt i dessa tider, då vi alla hava en viss känsla av, att det finns stora möjligheter att det kan bliva allvarsam nöd i landet, då tror jag, att det är väl värdigt människor att i allmänhet göra sig så små anspråk som möjligt, att inskränka sig för det allmänna så långt som möjligt, och i det fallet synes det mig som om riksdagsmännen hava en viss förpliktelse att gå i spetsen, att verkligen iakttaga någonting, som vore dem värdigt.

När jag har tänkt på denna sak, har jag icke kunnat underlåta att göra mig åtskilliga frågor, och jag anser, att dessa frågor måste komma fram inför var och en, när vi skola taga ställning i denna fråga. Här är ju i förslaget hemställt om att arvodet skall höjas med 100 %. De frågor, som då ovillkorligen ligga nära till hands, lyda ungefär så: är det lämpligt, är det värdigt riksdagsmännen att vid samma riksdag, då de åt tjänstemännen beviljat 15 % förhöjning, åt sig själva bevilja 100 %, och vidare, när vi hava att vänta nya framställningar om förhöjning och vi hava skyldighet att icke endast tänka på välvilja i varje speciellt fall utan på det

helas bästa, vilken ställning skola vi då intaga, om vi skola tillse det allmännas bästa, när personer komma och begära 50 eller 75 % förhöjning, om vi själva tagit oss 100 %? För min del har jag sagt, att när dessa frågor framställa sig, jag icke kan annat än ställa mig avvisande mot en sådan förhöjning, som här är föreslagen.

Jag nämnde i jons, att ett huvudskäl för denna motion är hänsynen till dessa små inkomsttagare, som förut icke haft tillträde till riksdagen på grund av förut gällande rösträttsbestämmelser, och jag har ju också givit ett visst erkännande åt den tanken, då jag sagt, att om man skall höja, man ju kan höja en viss mån med hänsyn till dem. Men om man godkänner detta såsom det verkliga skälet för en förhöjning, få vi väl komma ihåg, att dessa små inkomsttagare uteslutande tillhöra andra kammaren. Villkoren för valbarhet till första kammaren äro ju sådana, att ingen av denna kammares ledamöter är i den ställning, att han av detta skäl behöver få förhöjning. Därför har jag i min reservation väsentligen stannat vid det, att jag hemställt, att om en förhöjning skall beslutas, den måtte inskränkas att gälla endast ledamöterna i andra kammaren.

Nu har ju andra kammaren redan fattat beslut i denna fråga, och som den nu föreligger, anser jag det icke vara skäl att framställa ett lagförslag, utan för mig återstår intet annat än att överlämna saken till utskottet, ifall utskottet skulle finna det lämpligt. Slutet av mitt anförande blir därför, herr talman, att jag ber att få yrka återremiss.

Herr Cla son: Herr talman! Då jag i konstitutionsutskottet givit min röst för föreliggande förslag, anser jag mig skyldig att angiva skälen därför.

Beträffande det föreslagna arvodets storlek har jag huvudsakligen låtit mig bestämmas av tre grunder. För det första anser jag det klart ålagalagt, att penningvärdet sedan år 1865 eller rättare år 1863, då förslaget om den nya riksdagsordningen framlades i den form det sedan behöll, fallit så mycket, att det nu föreslagna beloppet för närvarande icke motsvarar mera än det ursprungliga beloppet för mera än femtio år sedan. I detta samband skulle jag ock vilja besvara vad herr von Mentzer anförde, då han satte denna förhöjning i jämförelse med en och annan löneförhöjning, som på senare tid beviljats. Jag vill med anledning därav säga, att om man skall göra en sådan jämförelse, man naturligtvis skall gå tillbaka till lönerns ställning år 1863 och jämföra dem med nuvarande löneförhöjningar. Då först får man en lämplig jämförelsegrund.

Herr von Mentzer menade, att han hade den erfarenheten, att det nu utgående arvodet räckte mycket bra till även under nuvarande förhållanden, och såvitt jag förstod, ansåg han även, att det borde bliva överskott. Ja, om han nu har den erfarenheten, så finns det många andra, som hava en rakt motsatt erfarenhet, även utan något som helst slöseri, och man bör väl icke ordna det så, att riksdagsmännen komma i en sådan ställning, att de hava svårigheter att få det att gå ihop.

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

Mitt andra skäl har varit det, att om man anser, att arvodet bör vara så avpassat, att det täcker en riksdagsmans direkta kostnader för riksdagsmannauppdraget, man då icke får lämna ur sikte, att arvodet för en avsevärd del riksdagsmän icke blott skall täcka utgifterna för deras personliga vistelse i Stockholm, utan att det också skall ersätta dem för de direkta förluster, som de göra till följd av sin vistelse här i de fall, då de därigenom gå miste om hela sin arbetsförtjänst eller en väsentlig del av densamma. En riksdagsman bör givetvis, synes det mig, icke, därför att han mottagit riksdagsmannauppdraget, sättas i större svårighet att livnära sin familj än dessförinnan. Jag ber att få erinra därom, att sådana förluster förekomma på en mängd håll, både för yrkesarbetare i detta ords inskränkta bemärkelse och för åtskilliga andra, exempelvis för tjänstemän och löntagare, som på grund av riksdagsmannauppdraget nödgas avstå från vissa delar av löneinkomsten, eller själva avlöna vikarier o. s. v. Men just därför att denna sak berör icke endast ämbets- och tjänstemän, utan även en hel del andra, kan den icke avhjälpas på det viset, som herr von Mentzer antydde, nämligen att staten skulle avlöna vikarier för några.

Mitt tredje skäl har slutligen varit det, att när en sådan arvodsförhöjning genomföres, vilket ju av lätt insedda skäl icke bör ske ofta, den bör verkställas för en avsevärd tid framåt, och under sådana förhållanden synes det mig vara skäl, att den sträcker sig därhän, att man kan tänka sig, att den kommer att stå sig för en god tid framåt.

Jag ber även att få påpeka, att å andra sidan utskottet har fastslagit den gamla principen om tiden för riksdagens normala samvaro, så att arvodet icke utgår längre än för de fyra månaderna, i följd varav således den frestelse att förlänga riksdagsarbetet som eljest möjligen kunde förefinnas, är utesluten.

Her von Mentzer berörde också frågan, huruvida arvodet bör sättas lika för medlemmar av denna kammare och för medlemmar av medkammaren, och själv förstår jag naturligtvis mycket väl de betänkligheter, som förefinnas mot arvode över huvud för första kammarens medlemmar. Men principen om arvode över huvud för första kammarens medlemmar och om lika arvode, har nu en gång fastslagits genom reformen av åren 1907 och 1909, och det synes mig, som om det då skulle fordras mycket starka skäl för att sedan övergiva den. Jag har verkligen icke sett några sådana skäl framföras, och jag tror för min del, att det icke vore önskligt, om man skulle ställa så till, att personer, som befinna sig i sådana omständigheter, att för mottagande av riksdagsmannauppdraget arvodet för dem spelar en viss roll — om man skulle, säger jag — ehuru de kunna vara särskilt lämpade för riksdagsmannakallet, ställa så till, att de skulle kunna mottaga mandat i andra kammaren, men icke kunna mottaga mandat i första kammaren. Jag är övertygad om, att det icke vore lämpligt att söka inleda en sådan utveckling.

Slutligen vill jag säga, att jag för min del icke velat se denna fråga isolerad. Jag har velat se den såsom led i åtskilliga förslag,

vilka förekommit eller nu föreligga, och som gå ut på, att man skall göra riksdagsarbetet mera jämnt, mera fruktbringande och kanske också mera intensivt under förra delen av riksdagstiden. Lyckas man på det sättet avvinna riksdagen eventuellt större och eventuellt bättre arbetsprodukt, menar jag, att även ur den synpunkten det kan vara skäl att utjämna de svårigheter, som kunna förefinnas för ett mera intensivt deltagande i riksdagsarbetet. och att vidtaga sådana åtgärder, som enligt mitt förmenande kunde bidra till att åt riksdagsarbetet förvärva och bevara för detsamma väl kvalificerade krafter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Zweigbergk: Herr talman, mina herrar! Det är min avsikt att röra vid en sida av föreliggande fråga, som ännu icke varit här upptagen till behandling.

Såsom herrarna finna, sysslar detta förslag med två i viss mån skilda saker. Den ena är arvodesregleringen i förhållande till det nuvarande penningvärdet. Mot den har jag ingenting att invända. Jag finner den helt naturlig, och jag tror, att om herr von Mentzer går tillbaka till ämbetsmännens löner på 1860-talet och därmed jämför deras nuvarande löner samt å andra sidan jämför dessa löner med den reglering, som här blivit ifrågasatt för riksdagsmännen, skall han finna, att stegringen för riksdagsmännen nu icke är större än den löneökning som skett i fråga om flertalet ämbetsmän.

Detta betänkande innehåller ännu en nyhet, nämligen införande av två löneklasser bland riksdagsmännen. Det förefaller mig, som om denna för det väsentliga rätt främmande anordning kunde påkalla någon betänksamhet.

För det första är en sådan åtgärd ägnad att sätta en viss spets på en påföljd, som hela arvodesregleringen säkerligen kommer att medföra, och som just berör denna kammare, den nämligen, att genom arvodeshöjningen blir med all säkerhet det frivilliga politiska »stavnshändet» ännu starkare än det hittills varit. Det synes mig ha varit skäl — och jag undrar, om det icke i själva verket är rätt många, som tänka detsamma — att på detta område, när man skulle reglera arvodesfrågan, följa exemplet av den vingårdsägare, om vilken det talas i bibeln, och som gav både den arbetare, vilken kom senare och den, vilken kom tidigare, lika mycket och sade till den knorrande: »icke skall du för den skull se illa ut, att jag så god är». Hela denna nu upptagna skillnad är bekajad med en viss småaktighet, som icke tar sig obetingat bra ut. Avsikten har naturligtvis varit att införa materiell rättvisa på detta område. Det har emellertid redan i konstitutionsutskottet visat sig omöjligt att genomföra denna rättvisa i den form, huvudmotionären hade föreslagit, då han ville ha lägre arvode för dem, vilka äga hemvist i Stockholm och sålunda hade tillfälle att bo och äta i hemmet. Den linjen fick uppges. I stället har man måst begränsa det lägre arvodet till dem, som äro mantalsskrivna i Stockholm. Det behövs ju egentligen icke några exempel för att visa att man därigenom kommer

*Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.*
(Forts.)

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

att ge högre arvoden åt en hel del personer, som icke äro särskilt i behov av detta extra tillägg. Men vidare, även om man håller sig till det, som nu genomföres och låter mantalsskrivningsorten vara avgörande, torde det med några exempel kunna visas att den materiella rättvisa, som här uppnås, icke är alldeles påtaglig och obestridlig.

Kammaren tar säkert icke illa upp, om jag i detta avseende gör ett par personliga jämförelser och uppkastar den frågan, varför exempelvis herr Bäckström skall ha 20 kronor om dagen men herr Lindley 15 kronor, varför herr Jacob Larsson skall ha 20 kronor men hans sidokamrat 15 kronor. Det är ju omöjligt att säga, att man genom den anordning som nu vidtagits, genomför något, som kan godkännas som full materiell rättvisa. Går man över till utlandet, får man ju också ett starkt intryck av att hela denna tankegång icke funnit mycken anslutning. Då år 1892 — såvitt jag nu erinrar mig — denna tanke första gången var uppe här i landet, hade man tillfälle att återopa Belgiens exempel. Men olyckan ville, att redan följande år, 1893, togs den olikheten bort i fråga om representanterna för Brüssel, och det är i närvarande stund, bortsett från Belgien, endast Sachsen, Baden och Grekland som ha någon motsvarighet till det, vi nu gå in för. De exempel synas mig icke vara särskilt imponerande.

Det starkaste av de skäl, huvudmotionären anförde, var det, att riksdagen 1912 hade bestämt sig för den nya principen, då den genomförde lägre arvode för lanstingsmän bosatta på den ort, där landsting hålles. Det bär emellertid nu icke bättre till, än, att vi vid denna riksdag i ett stort reformögonblick avstått från denna olikhet och genomfört likhet även på detta område. Jag kan icke neka mig att ännu en gång säga, att jag tycker, att man genom denna uppdelning i två löneklasser har vid denna reform anbragt en färg av småaktighet, som här icke riktigt är på sin plats.

Ingalunda är det emellertid min mening att framställa yrkande om något annat än det som utskottet här föreslagit, ty jag är alldeles övertygad om, att det är nödvändigt, att arvodesregleringen kommer till stånd. Det framgår redan därav att det vid den riksdag, som nu är samlad, visat sig erforderligt att vidtaga en anordning, som ligger någonstades mellan den hedersamma utspisningen på Prytaneion — den som atenarna tillämpade — och den kristidsutspisning i folkköken, som är mera modern.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, men jag har velat fästa uppmärksamheten på den synpunkt, jag nu berört, övertygad som jag är, att det icke skall dröja länge innan den dagen kommer, då man genomför rättelse i detta, såsom jag tycker, något onödiga principrytteri, varpå man nu inlåtit sig.

Herr Ericsson, Aaby: Herr talman! Som jag redan vid den tidpunkt, då arvoden infördes för ledamöterna i första kammaren, uttalade mitt bestämda ogillande av det beslutet, torde det icke förvåna herrarna, att jag fortfarande står kvar på samma stånd-

punkt. Att här upprepa skälen för denna ståndpunkt torde vara alldeles överflödigt. Jag tror, att utvecklingens gang till en viss grad bevisat riktigheten av vad som då förespäddes, och för övrigt har den saken närmare utvecklats af den förste ärade talaren. Jag kommer således att sluta med samma yrkande om återremiss som han framställde för frågans förnyade behandling, och jag ber att få säga, att det syfte jag därvid har, det mål jag därmed skulle vilja nå, är, att arvodet höjes för andra kammaren men bibehålles oförändrat för första kammaren.

Reglering av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

Men, herr greve och talman, det är ett par andra frågor, som beröra riksdagsmännens förmåner — och det är ju dem vi nu avhandla vid arvodesfrågan — som jag skall be att vid detta tillfälle få beröra.

Den ena är den, såsom herrarna nog hört, att vid sista hemresan erbjödes åt riksdagsmännen fribiljetter på grund av Kungl. Maj:ts beslut. Såsom herrarna veta har grundlagen tillerkänt oss två fria resor under riksdagsperioden men icke något däröver. Jag hemställer då, om det kan vara lämpligt, att riksdagen på administrativ väg får sådana förmåner som dessa fribiljetter medföra. Jag sätter ett stort frågetecken för den saken.

Sedan skall jag be att få komma till ett förhållande, som på sista tiden man och man emellan här i riksdagen och även ute bland allmänheten väckt en ganska pinsam uppmärksamhet, och det är det förhållande, som egentligen benämnts med namnet »gratisbespisning för riksdagsmän».

Såsom herrarna veta, förhåller det sig så, att man genom riksgäldskontorets försorg vidtagit sådana anordningar här för riksdagsmännen, att dessa — om jag frånser de tio öre, som erläggas vid varje måltid för bröd på alla restauranger — för 50 öre per dag erhålla mat. Drager jag ifrån 30 öre för bröd vid samtliga tre måltider, erhålles alltså för 20 öre en mycket bra frukost, middag med tre rätter mat samt kvällsvard. Hur har detta kunnat gå till? Jo, det lär vara på det sättet, att riksgäldskontoret funnit lämpligt att av statsmedel utanordna kostpengar. Jag får säga, att då jag först fick höra detta förhållande omtalas, häpnade jag över att något sådant kan komma i fråga. Det fanns ju något dylikt på frihetstiden, då det talades om fri bespisning. Om det då var andra, som bestodo, så är det väl knappast bättre, när nu detta sker på grund av riksgäldskontorets beslut. Ingen kan livligare än jag beklaga den uttänjda riksdagsterminen och de svårigheter, som icke minst för oss lantmän bliva en följd av att vi få ligga borta på detta sätt från våra hem. Jag hyser också livlig medkänsla för de riksdagsmän, som pressas av ekonomiska svårigheter på den grund, att utbetalningen av arvodet upphör vid de fyra månadernas slut. Men för de personer, som åtagit sig detta värv, har det ju icke varit något nytt, att riksdagen räcker över den lagstadgade tiden, och då få de väl — hur obehagligt det än kan vara — söka ställa det så, att arvodet räcker till i alla fall, såvida de icke hava något ytterligare att tillskjuta. Men jag hemställer till er, mina herrar, hur skall detta te

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

sig ute i landet? Vi, som stifta lagar, med avsikt att de skola efterlevas och följas, vi äro då de första, som draga förmåner av att grundlagen kringgås. Jag tror icke, att detta är ett exempel, som är riksdagen värdigt och varpå dess anseende kan vinna. Jag har icke velat anföra detta av något begär att — om jag så får säga — väcka uppmärksamhet eller skandal på något sätt, ehuru jag icke kan neka till, att detta fula ord nog svävade för min tanke då jag hörde talas om den sak, jag här omnämmt, utan därför, att jag anser att detta tyder på sådana utväxter på det politiska livet, att man vill göra politiken till ett yrke och detta yrke till en födkrok. Jag tror, att detta skulle innebära det olyckligaste steg på det politiska området, som skulle kunna tagas.

Emedan jag anser detta förhållande vara fullkomligt oriktigt i alla avseenden har jag velat beröra det i detta sammanhang, och jag är förvissad om, att statsrevisorerna icke skola underlåta att hava uppmärksamheten riktad på denna sak, då de i år komma att titta på riksgäldskontorets papper.

Herr Göransson: Ja, det torde anses få vara en ömtålig fråga att bestämma lön åt sig själv, särskilt då man hör till dem, som skola bestämma löner åt andra. Då måste man noga tillse, att man handlar opartiskt, ty det kan eljest bli följden, att man i framtiden kommer att åberopa vad riksdagsmännen nu gjort åt sig själva. Jag anser också, att en höjning av arvodet nu är nödvändig, men jag tror icke, att en så stor höjning, som konstitutionsutskottet här föreslagit, kräves. Jag tror, att om man iakttager sparsamhet kan man även på ett mindre arvode än 20 kronor per dag reda sig här i Stockholm till och med i dessa särskilt dyra tider. Det kan ifrågasättas, huruvida icke utskottet, när utskottet nu kommit till detta belopp av 20 kronor i dagarvode, rönt påverkan i någon mån av den nuvarande dyrtiden. Jag förmodar, att om vi levat under mera normala tider, skulle utskottet icke hava kommit med ett sådant förslag. Och då jag vill hoppas, att dessa tider icke alltjämt skola fortfara och att förhållandena icke alltid skola bli lika svåra som nu, tror jag icke, att det är den lämpliga tidpunkten att nu bestämma arvoden för en längre tid framåt lika litet för riksdagsmän som för tjänstemännen i landet. Ty även om vi under dessa år bestämt åtskilliga löneförbättringar, torde dessa hava erhållit en mera tillfällig natur vid bestämmandet. Och om detta icke kan ske i denna fråga, tror jag, att man mycket väl kan nedsätta dagarvode till 15 kronor. Det är väl ändå icke meningen att ställa arvode så högt, att endast detta blir en lockelse för personer att söka komma in i riksdagen. Och en viss fara i den delen anser jag föreligga.

I den motion, vi här hava att behandla, har också ifrågasatts liksom i reservationen olika arvoden för första och andra kammarens ledamöter. En sådan åtgärd kan jag för min del icke finna skäl i att tillgripa nu, sedan riksdagen för endast några få år tillbaka bestämt lika arvode för första och andra kammarens ledamöter. Då hade det varit rätta tidpunkten att härvidlag hålla tillbaka. Men

sedan likhet nu en gång blivit införd, anser jag, att den också bör bibehållas. Jag tror och vet, att det finns personer inom riksdagen, för vilka icke ens dessa 20 kronor räcka till, men man kan icke taga hänsyn till dessa. Det må bli deras egen sak.

Reglering av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

För min del ansluter jag mig till herr Kjelléns motion, i vad beloppet för riksdagsarvodena beträffar, och anser att detta vore lämpligt. Jag skall därför föreslå den ändringen i konstitutionsutskottets förslag, att i första stycket orden »20 riksdaler» ändras till »15 riksdaler» och orden »2,400 riksdaler» ändras till »2,000 riksdaler», ävensom att i andra stycket orden »15 riksdaler» ändras till »10 riksdaler» samt orden »sammanlagt 1,800 riksdaler» ändras till »sammanlagt 1,200 riksdaler».

I övrigt ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Jag är icke uppkallad av utskottets utlåtande, mot vilket jag för min del ej har något att erinra, utan av ett par yttranden av herr Aaby Ericsson i fråga om dels riksgäldskontorets åtgärd att bereda riksdagsmännen tillfälle att på riksdagsrestaurangen åtnjuta mat till billigare pris, dels ock utlämnande av fribiljetter till riksdagsmännen för deras hemresa under senaste pingsthögtid.

Jag vill då först erinra om, att det i dag ändå icke är någon dechargédebatt, vid vilken det tillkommer herr Aaby Ericsson att uppträda såsom ett slags åklagare eller grundlagsväktare. Jag föreställer mig också, att under hans anförande herr talmannen varit betänkt på att låta klubban falla. Jag vill jämväl erinra om, att riksgäldsfullmäktige fattat sitt beslut angående utspisningen till protokoll. Denna deras åtgärd kommer med all visshet, såsom redan av herr Aaby Ericsson anmärkts, att prövas av statsrevisorerna; och lärer väl även nästa års bankoutskott komma att vid granskningen av fullmäktiges protokoll upptaga frågan till behandling, så att nog kommer riksgäldsfullmäktiges påtalade åtgärd att i sinom tid undergå vederbörlig prövning.

Beträffande fribiljetterna för hemresan har, såvitt till min kännedom kommit, beslut härom fattats av Kungl. Maj:t på civilministerns föredragning, och lärer då konstitutionsutskottet komma att nästa år pröva denna fråga. Alltså komma nog båda dessa åtgärder att vederbörligen granskas, även om herr Aaby Ericsson i dag icke upptagit desamma.

Vid dessa av mig nu anmärkta förhållanden är det uppenbart, att jag saknar anledning att närmare ingå på bemötande av vad herr Aaby Ericsson anför. Jag kan dock icke underlåta att säga, att jag visserligen själv för min personliga del är mindre tilltalad av de anmärkta åtgärderna, liksom jag själv både haft och fortfarande har vissa betänkligheter. Å andra sidan finner jag dessa åtgärder vara av omständigheterna påkallade och böra ses mot bakgrund av den utav konstitutionsutskottet tillstyrkta förhöjningen av riksdagsmän-

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

nens arvoden. Skälen till åtgärderna äro, kan man säga, desamma, som föranlett konstitutionsutskottet att tillstyrka arvodesförhöjningen. Det synes mig då ligga en viss inkonsekvens i herr Aaby Ericssons nyss havda uttalande. Ty skulle arvodena icke komma att höjas, så hade med all sannolikhet både det ena och det andra missbruket kommit att insmyga sig, vilket väl varit vida sämre. Nu är det dock endast fråga om en utgift en gång för alla både i ena och andra avseendet.

Vad beträffar den utgift, som förorsakas för anordningen vid riksdagsrestaurangen, vill jag begagna tillfället att här framhålla, att den uträkning, som i pressen gjorts angående de stora kostnaderna, är i hög grad överdriven.

Jag får för min del, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Herr talman! Med herr talmannens benägna tillåtelse skall även jag be att få säga några ord till herr Aaby Ericsson, sålunda egentligen vid sidan av det föreliggande ärendet. Jag får säga, att sällan har ett anförande väckt så blandade känslor hos mig som hans anförande nyss. Då han därtill slutade med att tala om, att det väckt så gott som skandal i landet, detta av honom påtalade förfarandet, då kunde jag icke avhålla mig från att begära ordet.

Till att börja med vill jag påpeka, att för det första har jag icke varit i tillfälle att företaga någon resa under pingsten och för det andra att jag, när jag åter något på riksdagsrestaurangen, brukar betala vanliga pris. Jag talar alltså icke alls i egen sak. Men det synes mig vara bra kortsynt att på en tid, då vi här i riksdagen bevilja krigstidstillägg åt alla möjliga tjänstemän, även sådana med ganska höga lönevillkor, då vill man förmena våra egna riksdagskamrater, därför att de råka vara riksdagsmän, förmånen att kunna utan allt för stora bekymmer uppehålla sig här. Den tankegången synes mig över måttan underlig. Redan under den ordinarie riksdagstiden, då vi hava 10 kronor om dagen, är det för en hel del av våra kamrater utomordentligt svårt att reda sig. De skola uppehålla sig här och skola underhålla sin familj hemma; och då de förlorat sin arbetsförtjänst under riksdagsarbetet, hava de icke ett öre mer att leva på än dessa 10 kronor om dagen. Då sedan den ordinarie riksdagstiden är slut, och de icke få någonting i arvode, blir det enligt min mening nästan en plikt för riksdagen att se till, att de sättas i tillfälle att dröja kvar under riksdagen och fullgöra sin plikt. Får icke detta ske, ser jag ingen annan utväg att lösa denna fråga, än så, att riksdagsmannaskapet blir ett monopol för de rika! Det kan nog synas vara ett önskemål för en och annan, men det är sannerligen icke en utveckling i överensstämmelse med de riktlinjer, som i allmänhet göra sig gällande i våra dagar.

Herr Aaby Ericsson frågade också: Vad skola människor säga uti landet, då de få höra detta? Ja, om de icke äro förvillade av partiblinda tidningar, så skola de säga, att har någonsin en utgift

för våra riksdagsmäns bästa varit pakallad, så var det då våra fattiga representanter sattes i tillfälle att fullgöra sin medborgerliga plikt även under kristider. Då jag hörde herr Ericssons anförande så rann mig i hågen ett ord av den störste, som gått på vår jord. Han stod också inför personer, som mycket litet förstodo en del människors betryck. Men då sade han i heligt allvar en gång till dem: »Ve Eder, I mätte!»

Reglering av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Jag tillåter mig att hava en något avvikande mening mot utskottet, och jag ber att få uttala denna min mening till protokollet.

Jag instämmer med utskottet i dess förslag att höja arvodet för ledamöterna i andra kammaren, och jag stöder mig därvidlag närmast och företrädesvis på de skäl, som anfördes av herr Clason. Vad återigen höjningen av arvodet till första kammarens ledamöter beträffar, synes det mig, som om de skäl, han åberopade icke vore tillfyllestgörande. Han gjorde gällande, att då man en gång fastslagit principen om lika arvode för bägge kamrarnas ledamöter, borde man också fullfölja den vid inträffande förändringar, det vill säga, taga konsekvenserna av detta beslut. För mig ligger emellertid frågan om arvoden i första kammaren så, att det ingalunda skedde något fastslående av en princip, när bestämmelsen om dessa arvoden sattes in i grundlagen, utan det var tvärtom ett offrande av en princip som då ägde rum. Och de herrar, som då voro med, minnas nog, hur den principen offrades. Den offrades på grund av en ganska olycklig kompromiss, och att taga konsekvenserna av ett sådant förfarande är man naturligtvis icke skyldig att göra. Av ett sådant tillvägagående är framför allt icke den bunden, som var emot bestämmelsen då den kom till. Jag för min rent personliga del har alltid varit av den uppfattningen, att det var ett stort misstag, som skedde, då arvoden bestämdes för ledamöterna i första kammaren. Emellertid då det nu en gång skett, må det äga bestånd, men längre på den vägen vill åtminstone icke jag gå. Såsom ett uttryck för denna min uppfattning röstar jag alltså för återremiss i enlighet med det yrkande, som förut blivit gjort.

Slutligen en annan fråga: utan att på något sätt ingå i något bedömande av den kontrovers, som här uppstått med anledning av herr Aaby Ericssons yttrande, vill jag för min del förklara, att det var mig fullkomligt ofattligt, minst sagt, hur en ärad talare på Stockholmslänsbanken kunde tillåta sig ett sådant uttalande, som han gjorde, med avseende på talmannens sätt att vid det tillfället föra klubban.

Herr Wickman: Jag kan icke underlåta att säga ett par ord i denna sak med anledning av att den förste ärade talaren, herr von Mentzer, som är reservant inom konstitutionsutskottet framhöll det orimliga i att höja arvoden för riksdagsmännen så högt som här var ifrågasatt, 100 %, under det att man givit tjänstemannakåren en ökning av ungefär 15 %. Jag vill med anledning härav göra samma

*Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.*

(Forts.)

anmärkning, som jag tror först framställdes av herr von Zweigbergk, att om man räknar med priserna och lönerna år 1865 då de nuvarande arvodena infördes, skall man finna, att det är en ökning av, icke 100 %, mina herrar, utan minst 300 %, som såväl arbetarklassen som också i det närmaste tjänstemannaklassen sedan den tiden har erhållit. Jag kan anföra ett speciellt exempel. År 1874, således åtta år senare, var timpenningen för en skicklig yrkesgesäll eller yrkesarbetare 15—18 öre, och den dag i dag är är avlöningen för samma personer 65—70 öre i timmen. Därav framgår tydligt, att de arbetare, som nu för tiden sitta i andra kammaren icke kunna existera på samma sätt på arvodena, som arbetarnas representanter i andra kammaren ären närmast efter 1866. Det bör väl litet var förstå, som i någon mån själv har fått räkna med de omkostnader, till vilka det går att leva i denna stad, hur försiktigt man än lever, att de arbetare — och detta är det stora flertalet av andra kammarens arbetarrepresentanter — som under riksdagstidens fem månader icke hava någon som helst inkomst av löner eller arvoden, utan sålunda måste på sitt riksdagsarvode försörja dels sig själva i Stockholm, dels sin familj, vilken i många fall består av många personer, i hemorten, knappast böra kunna få det att räcka till för sig själva, mycket mindre få något hem åt sin familj. Det finns också ledamöter av denna kammare, som äro i samma situation att icke hava något arvode under riksdagstiden, ehuru det också finns sådana, som äro bättre situerade, därigenom att de hava lön såsom förtroendemän eller annat och få behålla denna. Det är icke möjligt i fortsättningen för en arbetare, även om han skulle kunna nå upp till de 3,000 kronors inkomst, som krävas för valbarhet till första kammaren, att kunna mottaga ett sådant val, därför att han icke kan reda sig på det arvode, som hittills utgått. Det är väl också förmodar jag, bekant, att under de senare åren, då riksdagstiden har utsträckts avsevärt över de fyra månaderna, inom vår riksdagsgrupp har måst uttaxeras medel av dem som varit bättre ekonomiskt situerade för att hjälpa sina kamrater. Det är en känd sak att så skett och naturligtvis också måste ske i fortsättningen, om icke arvodet nu höjes.

Det är ur dessa synpunkter, som jag har ansett mig skyldig att uppträda för det förslag, som föreligger i konstitutionsutskottets utlåtande. Men jag delar också den uppfattningen, som jag tror har förut framförts av herrar Clason och von Zweigbergk, att det i princip är oriktigt, att personer som bo inom Stockholms hank och stör icke skola hava samma arvode som de som bo utom. Jag har också antecknat t. ex. att på Stockholmslänsbanken av två personer båda valda av Stockholms län, den ene får det lägre arvodet därför att han bor inom det inkorporerade Bromma och den andra det högre arvodet därför att han bor på Lidingön. Det är att bryta mot den princip, som tidigare har varit gällande.

Jag ber, herr talman, att på dessa grunder få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Men jag kan icke underlåta att även jag med endast ett par ord beröra den punkt, som herr Aaby Ericsson var inne på, nämligen riksgäldsfullmäktiges beslut att bereda riksdagsmänne billigare mat.

Jag skall icke ingå på frågan annorlunda än att jag vill erinra om att för tre år sedan förelåg samma situation så till vida, som den dåvarande restauratrisen var nödsakad att hos riksgäldsfullmäktige anmäla, att hon icke kunde fortsätta med att tillhandahålla mat på restaurangen på samma sätt som förut, med mindre hon finge höja priserna. Detta gingo riksgäldsfullmäktige då icke in på, utan hemställde i stället till bankoutsrottet om ett direkt anslag för att få behålla de låga matpriserna. Bankoutsrottet tillstyrkte denna hemställan, och riksdagen beslöt i överensstämmelse därmed. Jag tror, att ingen kan säga, att statsrevisorerna gjort den minsta erinran om denna sak, och den är analog med vad som nu har skett. Jag vill erinra om att den summa, som då direkt anslogs var ungefärligen samma summa, som efter vad jag har inhämtat, skall komma att utgå för den bespisningslindring, som i år har beslutats av riksgäldsfullmäktige.

Reglering av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

Herr C a v a l l i: Jag skall först göra en liten privat bekännelse, och det är, att jag har verkligen icke något så intressant att säga, att det kan vara befogat att störa det angenäma privatsamkväm, som nyss pågick i kammaren.

Jag skall hos herr talmannen anhålla om proposition på avslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna. Då jag gör detta yrkande, hyser jag icke ett ögonblick någon förhoppning om att detta skall vinna bifall. Då kan man ställa till mig den frågan: Varför gör Ni då detta yrkande? Jag är beredd att genast svara: Jo, mina herrar, precis av samma skäl, som jag härom dagen i en annan storfråga yrkade avslag. Det var därför, att jag vill ha va mitt namn knutet till denna reform — naturligtvis icke som tillskyndare utan som motståndare.

Nu måste jag till en början i fråga om höjningen av riksdagsmännens arvode säga, att jag tror näppeligen, att någon kan leta upp en olämpligare tidpunkt för höjandet av riksdagsmännens arvode än den nu valda. I en tid, då statens tillgångar krävas för viktiga och stora ändamål i många riktningar och då svårigheter förefinnas att få statens budget att gå ihop, då vilja riksdagsmännen, som besluta över statens pung, vara med och få en liten förhöjning i arvodena. Jag får säga, att när jag hörde en talare på Stockholmsstadsbanken nyss yttra sig, blev jag verkligen förvånad. Jag hör — eftersom jag är inne på självbekännelsernas område — verkligen ofta den talaren med nöje. Han yttrar sig, därom är jag livligt övertygad, av den renaste övertygelse, och uppträder med ett saktmod, som kan avväpna även en någon gång så häftig motståndare som mig. Men det resonemang han förde — jag skall icke upprepa det, ty herrarna komma nog ihåg det; de som hörde det skola säkert icke så lätt glömma det — gav mig stöd för en gammal sentens, som jag icke fullt säkert kommer i håg, men som jag tror lyder ungefär så: Den sanna välgörenheten börjar hemma, börjar med en själv.

Nu är det så, att detta betänkande och dess motivering verkligen gör mig rätt ledsen. Jag får den uppfattningen av det, att ut-

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

skottet låt vara icke fullt tydligt utan på omvägar proklamerar, att man skall hava så pass bra betalt som riksdagsman, att man kan leva på arvodet. — Men det måste Ni väl ändå medgiva, mina herrar, att politik som yrke är väl nått upp det minst eftersträfvansvärda av alla yrken.

Än vidare, man vill här besluta — och jag kommer tvivelsutan också att besluta — att höja arvodet för riksdagens ledamöter utan att på något sätt eller i någon form angiva, varifrån medlen därtill skola tagas. Man svarar: Naturligtvis få dessa tagas av tillgängliga skattemedel. Men det är just det jag icke vill. Jag skall tala om för de av herrarna, som icke veta det, att i ett annat land, ett stort, mäktigt, rikt land, åtminstone hittills, där man för några år sedan avsevärt höjde parlamentsledamöternas arvoden, pålade man en särskild skatt för att täcka denna utgift, och denna skatt lades så, att det var utlandet som fick betala den. Jag är i tillfälle att lämna detaljer, om herrarna vilja höra, hur den tog sig ut. Men här har man icke givit någon anvisning i den vägen. Nu skall jag för att visa hur välvillig jag är mot mina motståndare giva herrarna en uppslagsända att lösa denna fråga. Vi kunna höja arvoden utan att det kostar statsverket någonting — genom att höja arvoden i andra kammaren och taga bort dem i första kammaren. Den kompromissen föreslår jag.

Herr Kjellén: Jag får säga, att då jag lade ombord med detta ärende, kände jag mig i början nästan generad, ty det var veterligen första gången, som jag engagerat mig som motionär i en fråga, som kunde kallas för i vidare mening populär. Men jag visste också, att jag skulle röna mothugg på håll, där jag brukar fästa mer avseende än vid en bredare popularitet. Det har också visat sig senast här i dag, ehuru i mera älskvärd form än jag hade förberett mig på, och därför är jag naturligtvis tacksam. Jag skall nu endast upptaga några mera väsentliga invändningar mot hela detta ärende till ett helt kort bemötande.

En ärad vän och talare på Smålandsbanken red upp på mitt uttryck, att det bör vara ett för riksdagsmännen »värdigt» underhåll, och han framställde som en motvikt mot mitt resonemang *människovärdet*. Jag får då säga: alla stater och kärer här i landet, alla trogna ämbetsmän, krigsmakten till lands och vatten och rikets övriga innebyggare, för såvitt de äro beroende av löner — alla hava de kommit och gjort sina naturliga anspråk på grund av dyrtiden gällande, och det har aldrig fallit någon in att tänka sig, att deras människovärde på något sätt kunde vara kränkt därav; men när så även riksdagen kommer och det med skäligen blygsamma anspråk, då får den människovärdet emot sig! Vidare: så gott som alla parlament i samtiden under det sista århundradet hava framträtt med liknande fordringar, understundom till mycket stora belopp, och det har fått passera, och ingen har undrat på det, så länge anspråket stannat vid en viss gräns; men när Sveriges riksdag kommer med sin blygsamma anhållan, då talar man om människovärdet!

Vidare säges det — det var den siste ärade talaren, som så sade — att tidpunkten är synnerligen olämplig för dylika krav. Givetvis — ur viss synpunkt. Men jag skulle vilja hemställa: när är tiden lämplig, om icke vid dyrtid? Skulle det kanske vara mera människovärdigt och moraliskt att vänta till goda tider, och då höja arvodet? Det är ju klart, att en sådan förändring måste ske i direkt samband med just sådana praktiska bekymmer, som för närvarande trycka oss.

*Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.*
(Forts.)

Härmed skulle jag vilja återföra diskussionen från människovärdet och de moraliska linjerna till den rent praktiska botten, där frågan verkligen ligger. Här får jag också en anknytning till att besvara en talare på Stockholmsbänken, som själv har »hemvist i stad, där riksdag hålles» efter min formulering, eller är »bosatt å ort, där riksdag hålles» för att tala med utskottet. Han ansåg det icke lämpligt, att de som voro bosatta å denna ort, skulle hava mindre än andra. Han ansåg det »småaktigt» att göra en skillnad för dem. Jag får säga, att det alltid har förvånat mig hur det varit möjligt att över huvud taget försvara en sådan jämlikhet. Om något skulle göra en motståndare misstänksam mot reformen över huvud, så är det väl detta, ty här förefaller det verkligen som om det stucke fram några syften att gagna på riksdagsmannaskapet. Det är dock solklart, att jämlikhet för stockholmarnas räkning i detta fall är ett rent ekonomiskt premium för dem framför andra. Jag kan endast förklara en sådan orättvisa ur en av 1789 års idéer, nämligen den abstrakta jämlikhetens; men mot den står en av »1914 års idéer», som vill hava en real, materiell jämlikhet, den verkliga likheten efter rättvisa och förtjänst. Jag skulle dock tro, att vi litet var i detta fall kunde samlas på den senare ståndpunkten.

Jag tror även, att den rent praktiska synpunkten bör falla utslaget i fråga om den skillnad man här velat göra mellan första och andra kammaren och som fått understöd på ett mycket framskjutet håll. Man går här tillbaka till 1909 års reform och återknyter sin ståndpunkt till den man då hade. Denna ståndpunkt *intet arvode* är ju fullkomligt klar; men däremot kan jag icke förstå, att när det har uppvisats, att arvodet blivit alldeles för litet genom tidernas förändring, den som har fått släppa efter principen icke numera kan låta saken få reda sig som en praktisk fråga. Särskilt i denna sak förefaller det mig, som om man måste tänka på den inverkan på det allmänna omdömet, det skulle hava, om man statuerar ett lägre arvode i första kammaren. Det hjälper icke, om vi själva anse oss därmed sätta första kammaren högre; det är — tyvärr — icke vi, som bestämma det allmänna omdömet. Detta bestämmes utifrån, från helt andra synpunkter, och då fruktar jag att det kommer att bliva så att arbetet i första kammaren betraktas som mindervärdigt gent emot arbetet i den andra. I synnerhet torde detta bliva omdömet utanför landets gränser, där man icke gör några härfina skillnader, utan endast ser det egendomliga förhållandet, att första kammarens ledamöter också hava betalt — hade de icke det alls, då

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

gjorde det ingenting — men *mindre* betalt. Jag vill verkligen icke såsom ledamot av kammaren vara med om att skapa ett sådant intryck.

Jag är naturligtvis tacksam mot den ärade norrlandsrepresentant, som, om jag icke missförstod honom, yrkade bifall till min motion oförändrad. Och då utskottet tager mina beräkningar till intäkt för sin slutsats, att arvodet bör vara 20 kronor om dagen, så är det kanske icke alldeles riktigt; ty jag har visserligen i min motion velat visa, att 20 kronor nu icke är mer än 10 kronor år 1866, men jag har icke givit på hand, att icke möjligen siffran år 1866 var något för hög. Emellertid har utskottet i ett annat avseende gjort en inskränkning, som i praktiken har en viss betydelse, då det nämligen icke velat gå över ramen för de fyra månaderna vid arvodets beräkning. Om man nu givetvis alltjämt måste förutsetta, att riksdagsarbetet håller på i åtminstone 14 dagar däröver, och alltså 2,400 kronor skola beräknas för 135 dagar, så finner man genom en enkel matematisk operation, att det icke blir mer än 17 kronor 78 öre om dagen, och förutsattes en månads förlängd vistelse vid riksdagen blir det 16 kronor om dagen. Den skillnaden är knappast så avsevärd, att den med utsikt till framgång kan läggas till grund för ett särskilt yrkande; och ber jag därför, herr talman, att få ansluta mig till utskottets förslag.

Herr Clason: I anledning av det yrkande om återremiss, som här gjorts särskilt av herr Trygger under betonande av, så vitt jag hörde rätt, att det var hans personliga ståndpunkt, ber jag att få erinra om att andra kammaren har fattat beslut i frågan, att således en återremiss endast kan leda därhän, att utskottet kommer in och hemställer till första kammaren, att kammaren för sin del också måtte fatta beslut, och att därför, såvitt jag förstår, en återremiss icke kan leda till något positivt resultat.

Herr Cavalli: Jag ber om ursäkt för att jag ännu en gång besvärar kammaren, men den ärade talaren på Kalmarlänsbanken uppkallade mig. Han anställde en jämförelse mellan 1789 och 1914 års idéer och framhöll, om jag från min plats uppfattade honom rätt, hurusom man måste gå ifrån den abstrakta jämlikhetens idé av år 1789 och i stället låta praktiska synpunkter av år 1917 göra sig gällande. I följd härav ansåg han — om jag uppfattade honom rätt — att det egentligen borde vara olika arvoden för dem som voro bosatta i Stockholm och dem som icke voro bosatta i Stockholm. Men högt ärade herr professor, det var en lång period, ni valde vid eder jämförelse. Det har skett mycket mellan 1789 och 1914. Det ligger ett år i slutet av förra seklet däremellan, ungefär något mer än 100 år efter 1789, då en numera avliden ledamot av denna kammare väckte en motion om nedsättning av arvodet för dem som voro bosatta i Stockholm eller för Stockholms stads riksdagsmän. Jag minns icke vilket, från 10 kronor till 5 kronor, och dåvarande första kammaren gav den åskådningen fullkomligt orätt. Den ärade re-

presentanten för Kalmar län erinrar sig säkerligen denna debatt, om han tänker efter.

Reglering av riksdagsmännens arvoden.

(Forts.)

Herr Trygger: För att det icke skall uppstå något missförstånd, ber jag uttryckligen få betona, att då jag sist yttrade mig, så talade jag uteslutande å mina personliga vägnar.

Eftersom jag nu fått ordet kan jag icke låta bli att såsom representant för Stockholm vända mig mot min ärade vän på Kalmarbänken, motionären i denna fråga. Han sade, att han icke kunde vara med om ett lägre arvode i första kammaren än i andra kammaren, ty även om vi själva icke skulle anse det som en diskvalifikation, skulle man ute i landet dock anse det som en sådan. Där skulle man få den uppfattningen, att när representanterna i andra kammaren få bättre betalt, äro de naturligtvis mycket styvare och präktigare och duktigare på alla möjliga sätt. Är detta riktigt måste jag verkligen säga, att det förvånar mig, att herr Kjellén kan tilllåta sig att yrka bifall till ett förslag som med avseende på representanter från Stockholm sätter ett lägre arvode än för representanter från övriga delar av landet. Man kan tycka, att efter en sådan motivering bör det bli bra svårt för oss att finna oss i ett sådant yrkande.

Herr Kjellén: Den ärade representanten på Skånebanken framhöll ett fall från 1890-talet, då man i första kammaren hade föreslagit en skillnad mellan representanter från huvudstaden och övriga ledamöter, men detta förslag fick kammaren emot sig. Man ville den gången nedsätta arvodet för huvudstadens representanter till 5 kronor, medan de övriga behöllo sina 10 kronor om dagen. De som erinra sig den saken minnas nog, att »Stockholmsbänken» i andra kammaren vid detta tillfälle var särskilt misshaglig för första kammaren, vadan det förelåg blott allt för stor anledning att tänka sig förslaget som en direkt demonstration. Det kom in ett maliciöst moment, som lade saken i fullkomligt annan riktning och icke kan prejudiciera den för oss. För övrigt är det klart, att det är mycket mera motbjudande, att för en kommande period taga bort ett arvode, som en riksdagsman haft, och giva honom mindre, än att låta det stå kvar vid vad han förut haft, såsom jag här föreslagit, eller rent av ge lite mera, som utskottet nu vill.

På samma sätt är det ytterst lätt att svara på vad min ärade vän herr Trygger anförde. Skillnaden mellan Stockholm och landsorten i detta fall förstår var man. Det finnes motiv, praktiska skäl för den. Det är så lätt att se, att stockholmarna icke hava utgifter för ny bostad, för dyrare kost och sådant. Men någon sådan skillnad föreligger icke mellan första och andra kammaren. Den skillnaden är allt för fin för menige man. Det finns alltså klara och praktiska skäl till att behandla de bägge fallen olika, så att man behöver icke stå undrande och spörjande utan kan taga saken som den ligger.

Reglering av
riksdagsmän-
nens arvoden.
(Forts.)

Herr Trygger: Det är mycket bra, att det finnes särskilda skäl, men huvudvikten ligger på, att folket har dessa skäl klara för sig. Sålunda bleve det alltid en otrevlig ställning för Stockholmsrepresentanterna i första kammaren, ifall icke folket känner till skälen för det lägre arvodet, utan anser oss mindrevärdiga enligt herr Kjelléns egen argumentation. Emellertid skola vi försöka att med jämnmot bära även en sådan missuppfattning.

Herr Kjellén: Jag konstaterar, att den enda punkt i denna reform, som väckt ett större intresse på olika håll, har varit fråga om en nedsättning i arvoden för Stockholmsrepresentanterna i förhållande till övriga representanter inom kammaren. Denna skillnad borde dock vara lättare att smälta än den olikhet och orätt, som skulle ligga i att lantrepresentanterna i själva verket skulle hava *mindre ersättning* än representanterna från huvudstaden.

Herr von Mentzer: Det var särskilt ett par yttranden, som jag icke tyckte skulle stå oemotsagda, det ena då herr Kjellén framhöll, att det vore lämpligt att nu gå in på motionen, medan vi hade dyrtid, och man borde väl icke vänta till dess goda tider komma tillbaka. Det låter väl säga sig, men vi veta alla, att det finnes en tredje tid, nämligen den normala tiden och det är denna, som bättre lämpar sig för grundlagsförändringar än den nuvarande.

Jag skulle vidare kunna inskränka mig till att stanna vid det yttrandet av herr von Zweigbergk, att man icke borde taga illa upp, då riksdagen varit så god och velat giva detta arvode. Men det är just frågan om, vilket även starkt framhållits, huruvida man även vore god mot *staten*, om man ginge in på denna reform.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å det under behandling varande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 3:o), av herr Göransson, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i det framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen att orden »tjugu», »tvåtusenfyrhundra», »femton» och »ettusenåttahundra» utbyttes mot respektive »femton», »tvåusen», »tio» och »ettusentvåhundra»; samt 4:o) att de föreliggande grundlagsändringsförslagen skulle förkastas.

Vidare yttrade herr talmannen, att propositioner komme att framställas särskilt i fråga om yrkandet på återremiss, sedermera särskilt beträffande de angående utskottets hemställan gjorda yrkandena samt vidare särskilt beträffande herr Göranssons yrkande.

Vid sedermera i nu nämnd ordning framställda propositioner avslogs yrkandet på återremiss, bifölls utskottets hemställan och avslogs herr Göranssons yrkande.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående återupptagande av den avbrutna undersökningen rörande bolags jordförvärv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket m. m.

*Ifrågasatt
undersökning
rörande bolags
jordförvärv
m. m.*

I anledning av ifrågavarande, inom andra kammaren av herr *Lindhagen* väckta motion, nr 251, hade utskottet i förevarande utlåtande på angivna grunder hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte återupptaga den avbrutna undersökningen rörande omfattningen av bolags jordförvärv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket samt i vad mån berörda jordförvärv i olika avseenden kunde anses verka avsevärt till men för jordbrukets utveckling och ortsbefolkningens berättigade intresse, ävensom för riksdagen framlägga de förslag till lagstiftning eller andra åtgärder, som av berörda undersökning föranleddes.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Dahl, von Sydow* och *Tisell*, vilka hemställt, att förevarande motion icke måtte föranledda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Dahl*: Herr talman! Jag ber att i största korthet få hemställa om avslag på utskottets förevarande hemställan. Såsom kammaren behagade finna, därest den berett sig tillfälle att taga del av utlåtandet, har utskottet, med hänvisning till redan verkställd jordundersökning i Värmlands län, förmenat att en dylik undersökning i större utsträckning kunde vara önskelig. Såsom reservant har jag jämte tvenne andra ledamöter i utskottet velat framhålla, att tillräckliga motiv för en sådan undersökning icke framburits. Jag skall för närvarande inskränka mig till att uttala mitt tvivel, huruvida man kan med fog, som utskottet gjort, påstå, att utvecklingen beträffande jordens uppdelning inom riket i allmänhet gått i sådan riktning, att beståndet av den självständiga bondeklassen och ett livskraftigt jordbruk skulle vara äventyrad. Jag ber, att i detta hänseende få hänvisa till den statistik som föreligger, och som giver vid handen, om man jämför ställningen 1890 med 1911, att antalet brukningsdelar inom hela landet ökats från i runt tal 321,000 till 359,000. Denna ökning fördelar sig sålunda, att de minsta brukningsdelarnas antal, med en areal understigande 2 hektar, ökats från 61,000 år 1890 till 79,000 år 1911. Under samma tidsperiod har den nästföljande kategorien, innehållande brukningsdelar mellan 2,01 och 20 hektar, ökats från 183,000 till 199,000, men därpå följande kategori, innehållande 20,01—100 hektar, minskats från 23,000 till 22,000. Det förefaller mig, att denna statistik snarare vederlägger än bestyrker det av mig antydda antagandet från utskottets sida.

Jag ber, herr talman, att under åberopande av vad jag nu i korthet anfört få hemställa om avslag på utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
undersökning
rörande bolags
jordförvärv
m. m.*

(Forts.)

Herr Stärner: Jag förstår, att kammaren nu icke är beredd att ägna någon större uppmärksamhet åt denna fråga, men jag måste likväl på utskottets vägnar göra några erinringar.

Såsom motionären anför, har jordfrågan under ett par årtionden varit föremål för statsmakternas särskilda uppmärksamhet. Den har icke blott gällt norrlandslagstiftningen, som varit mer eller mindre omstridd särskilt i denna kammare, utan det har också varit fråga om bolagens jordförvärv i mellersta och södra delarne i landet. 1911 utsågs också i enlighet med en riksdagens skrivelse i ämnet en Kungl. kommission för att verkställa undersökning just om denna sak.

Sverige har såsom ett gammalt jordbrukareland helt naturligt starkt påverkats av den framträngande industrialismen, som under de sista 50 åren satt sin särprägel på utvecklingen i landet. Därigenom hava kommit till stånd nybildningar och även missbildningar i samhället, som särskilt måst beröra jordbruksbesittningen och i ekonomiskt avseende utövat inflytande på jordbrukets förhållanden. Vi hava också haft känning av, hurusom i samband med ökade svårigheter för jordbruket även en folkförflyttning ägt rum, såväl från vårt land utåt, som från landet till städerna och till industricentra. Man kan även säga, att svårigheterna ha sin grund till stor del däri, att industrien i sin utveckling icke alltid varit tillräckligt försiktig med jordegendomen och naturrikedomarne. Den har ofta gått förödande och skadligt fram, utan hänsyn till framtiden och dess ekonomiska intresse särskilt för den stora mängden av medborgare och främst den jordbrukande befolkningen. Då det enskilda industriintresset trängt i förgrunden under detta industrialismens framdrivande, har den allmänna välfärden blivit förbisedd.

Därför har också jordfrågan framförts i skiftande förslag och behandlats av statsmakterna och av olika delegationer. Sedan 1868, då den stora norrländska skogskommittén nedsattes, ha mer än 30 kommissioner och utredningskommittéer varit tillsatta för att behandla jordfrågan och därmed sammanhängande förhållanden inom närgränsande områden. Men det har varit en brist, som framträtt och ofta överklagats, nämligen att saken icke gjorts till föremål för en målmedveten regeringspolitik. I stället har blott en famlande detaljkritik, som framträtt i olika tider och under särskilda förhållanden, gjort sig gällande inom skilda partier mer eller mindre kraftigt alltefter partiställningen. Och man kan nog säga, att särskilt inom denna kammare ofta visats mindre intresse för vissa delar av denna lagstiftning. Detta har tagit sig uttryck i, att föreslagen lagstiftning blivit i vissa delar avtrubbad och därigenom icke så verkningsfull, som man kunnat önska.

Arbetet för jordfrågans lösning kan sammanfattas i tre stora huvuddrag, som på olika sätt kommit fram.

Det har gällt för det första, att i produktionens och konsumtionens intresse på lämpligaste sätt tillvarataga och utnyttja naturrikedomarne, icke blott jorden, utan skogarna, våra vattenfall, malmer och torvmossar. Det har gällt för det andra, att ordna jordfördelningen och att trygga besittningsrätten samt skydda arbetets frukter,

även inom jordbruksområdet. Det har gällt för det tredje, att ordna jordbrukskrediten och att försöka leda kapitalet i sådana strömfåror, att det må kunna utnyttjas i produktionens tjänst till näringslivets befrämjande.

En viktig förutsättning för allt detta måste i varje fall vara utredningar. Därför hava i samband med de olika förslagen utredningar om jordfrågan och därmed sammanhängande idéer och planer blivit upptagna. Därför hava också — liksom i fråga om norrlands-lagstiftningen — beträffande det mellersta och det sydliga Sveriges orter framförts förslag om att undersöka bolagens jordförvärv, att verkställa en grundlig undersökning om enskilda personers större jordbesittningar samt se efter huru allt detta verkat på jordbrukets utveckling och om det eventuellt varit till skada för den jordägande befolkningens vitala intressen. På grund av dessa undersökningar skulle helt naturligt sedan olika förslag till åtgärder framkomma. Hittills har undersökningen förnämligast inriktats på nordliga Sveriges förhållanden och åtgärderna begränsats till att blott omfatta dessa områden. Nu är det klart, att allt efter som industrialismen tränger på och övriga förhållanden förskjuta sig i samhällslivet, skola tid efter annan liknande krav göra sig gällande från olika orter. Så har riksdagen beslutit, att Värmland skall jämnställas med nordliga Sveriges provinser, Dalarne och vissa delar av Gästrikland. Därför ha också förslag varit å bane, att utsträcka dessa undersökningar över de delar av landet, som till sin struktur kunna vara jämförbara med Värmland och Dalarne. Exempelvis kan nämnas Örebro län och särskilt Västmanlands län med deras stora skogs- och bergslagsdistrikt.

Såsom jag nyss erinrade, tillsattes 1911 en jordundersökningskommission, som närmast fick till uppgift att undersöka Värmland. På detta arbete vilar den i år för nämnda län genomförda uppsikts- och vanhävdslagstiftningen. Kommissionen hade också samtidigt som undersökningen rörande Värmland pågått försökt åstadkomma en statistik på liknande grund som för Värmland med undersökning av förhållandena i andra landsdelar. Man har t. ex. fått ihop primärmaterial för Örebro län, för Västmanlands län, för Uppsala län, för Södermanlands län, för Älvsborgs län och för vissa delar av Bohuslän. Men arbetet blev avbrutet genom en ny instruktion åt kommittén 1913. Undersökningen utvidgades i fråga om Värmland, men blev för andra delar av riket begränsad och ställd på framtiden. I januari 1916 avbröts helt och hållet den undersökning, som tillkommit efter riksdagens skrivelse och på Kungl. Maj:ts förordnande.

Bolagens fastighets- och jordbesittningar belysas i nämnda utredning. Den ådagalägger genom statistik från 1880 fram till 1910, att bolagens innehav av jordbruksfastighet under denna tid ökats rätt betydligt. Stickprov ur statistiken, som naturligtvis icke kan utförligt refereras i ett anförande, visa en ökad besittning för bolagen i Stockholms län från 133 till 307 mantal, i Östergötlands län från 119 till 127 mantal och i Malmöhus län från 20 till 136 mantal. Störst har, såsom naturligt är, ökningen varit i Örebro län och i Väst-

*Ifrågasatt
undersökning
rörande bolags
jordförvärv
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
undersökning
rörande bolags
jordförrärv
m. m.
(Forts.)*

manlands län på grund av dessa läns bergsbruksförhållanden. I Örebro län hava besittningarna ett värde av nära 20 miljoner kronor.

Detta sistnämnda måste vara ett starkt skäl för att utsträcka jordundersökningen även till andra områden än nordliga Sverige.

Med dessa erinringar, som jag finner utgöra goda motiv för utskottets ställning, och med påvisande av att riksdagen tidigare principiellt godkänt att dylik undersökning bör fortskrida för hela landet, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets framställning.

Under herr Stjärners anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr vice talmannen, vilken nu, sedan överläggningen förklarats slutad, jämlikt förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stjärner* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 45.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtanden

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fullständigande av straffregistret, och

nr 57, beträffande viss del av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m.,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Sammanjämningsförslag i fråga om lag om barn utom äktenskap m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets memorial nr 58, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 29 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I detta memorial hade utskottet föreslagit sammanjämkning på visst angivet sätt av kamrarnas ifrågavarande beslut.

Sammanjämkningsförslag i fråga om lag om barn utom äktenskap m. m.
(Forts.)

Herr Ekman, Karl Johan: På sid. 15 i memorialet föreslår lagutskottet i samband med denna sammanjämkning en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förnyad utredning angående utsträckt arvsrätt för oäkta barn.

Det säges i skrivelseförslaget, att den förnyade utredningen skulle vara *förutsättningslös*. Jag vill icke göra något yrkande, men jag ber att få framhålla, att jag känner mig icke på något sätt förpliktad av den begäran som här framställts, utan förbehåller mig full frihet, att, om sådant förnyat förslag framkommer, få taga ställning till detsamma efter vad förhållandena då kunna giva anledning till.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt, såvitt angick första kammaren.

Då tiden var långt framskriden, beslöts efter hemställan av herr vice talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t dels angående åtgärder för åvägabringande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, dels angående beredande åt riksdagen av medbeslutanderätt eller förhandlingsrätt med regeringen i utrikesärenden, dels om närmare bestämmande av be- greppet kommandomål m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande jämte i ämnet väckta motioner; nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande jämte i ämnet väckt motion;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbanebyggnader i Norrland ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 188, i anledning av väckta motioner om anslag till utredning i fråga om en järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar till lämplig punkt å riksgränsbanan;

tredje sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till lag om landstomsprövning åren 1919—1927 samt utbildning av officerare, underbefäl och fackmän vid landstormen under åren 1920—1928, dels ock till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att under år 1917 undergå landstomsprövning och be-

fäls- och annan särskild utbildning vid landstormen, än även Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för bestridande av kostnader för utbildning av landstormsbefäl m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rekrytutbildningens förläggande till sommartid; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 19 mom. 4 och § 34 mom. 2 värnpliktslagen den 17 september 1914;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 60, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 50 i anledning av väckt motion om ändring i 28 § av förordningen angående tillverkning och beskattning av malt-drycker; samt

nr 61, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 49 § 2 mom. och 57 § i förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva dels ock i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av väckta motioner angående bemyndigande för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa att upplägga ett pre-ecobligationslån;

nr 62, i anledning av väckta motioner om beredande åt prästerskapets änke- och pupillkassa av rätt till ytterligare ett års behållen inkomst av vissa befattningar;

nr 63, i anledning av framställning av fullmäktige i riksbanken angående uppförande av arbetarebostäder vid Tumba bruk; och

nr 64, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten;

jordbruksutskottets utlåtande nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för 1917 års bränslekommissions vedanskaffning under innevarande år ävensom en i ämnet väckt motion; samt

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m.m.;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande å landsfiskal av kronofogde åliggande bestyr m. m.; samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4, 34, 35, 44, 45, 50, 52, 55, 63, 64, 70 och 80 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Anmäldes och godkändes

riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 200, till Konungen angående åtgärder i och för dyrtidens lindrande genom kompensationer eller dylikt av andra näringar än av jordbruket; samt statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 223 till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 73 under mom. 1:o 1) gjorda framställning rörande upprensning av viss farled.

Kammaren åtskildes kl. 4,45 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
